UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Denisa Dostálová

Volný čas romských dětí v Broumově

Olomouc 2023 Vedoucí práce: PhDr. Jitka Plischke, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci na téma „Volný čas romských dětí v Broumově“ vypracovala samostatně. Veškerá literatura a zdroje informací, které jsem použila v práci, jsem řádně citovala a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne ……

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych velmi ráda upřímně poděkovala paní PhDr. Jitce Plischke, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce. Dále děkuji za její trpělivost, čas, ochotu a velmi cenné rady, které jsem při psaní práce využila. Také děkuji Základní škole a Praktické škole, Broumov za poskytnutí prostor při realizaci výzkumného šetření.

OBSAH

ÚVOD 6

I. TEORETICKÁ ČÁST 8

1 Rom 9

1.1 Vymezení 9

1.2 Původ názvu Rom 10

1.3 Etnické charakteristiky 11

1.3.1 Romipen 11

1.3.2 Romský jazyk 12

1.4 Romská rodina 12

1.4.1 Výchova v romské rodině 13

1.5 Romové a vzdělávání 14

1.6 Hodnoty Romů 16

2 Volný čas 17

2.1 Terminologické vymezení 17

2.2 Funkce volného času 18

2.3 Funkce výchovy ve volném čase 19

2.4 Organizované a neorganizované aktivity ve volném čase 19

2.5 Význam volného času u romských dětí 20

3 Broumov 22

3.1 Demografické specifikum města 22

3.2 Historický vývoj romské populace v Broumově 22

3.3 Společenské problémy 23

3.4 Nabídka sociálních služeb a zařízení pro volný čas 24

4 Sociální exkluze 27

4.1 Vymezení 27

4.2 Sociálně vyloučené romské lokality 28

4.2.1 Sociálně vyloučené lokality v Broumově 29

II. PRAKTICKÁ ČÁST 31

5 Praktická část 32

5.1 Metodologie, strategie a nástroje výzkumu 32

5.2 Výzkumný cíl a výzkumné otázky 32

5.3 Výzkumný soubor a charakteristika respondentů 33

5.4 Realizace a postup sběru dat 35

5.5 Analýza dat 35

5.5.1 Otevřené kódování 35

5.5.2 Axiální kódování 37

5.5.3 Selektivní kódování 38

DISKUZE 52

ZÁVĚR 56

Seznam literatury a použitých zdrojů 58

Přílohy 63

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá romskými dětmi a jejich trávením volného času ve městě Broumov. Volný čas se týká každého z nás a záleží jen na nás, jak ho využijeme. U dětí a mládeže může být ale velmi často ovlivnitelný. Ovlivnit trávení volného času může rodina, vrstevnická skupina. Dále to mohou být podmínky, ve kterých jedinec vyrůstá. Romské děti a mládež mohou mít vzhledem k hodnotám a osobnímu nastavení odlišný pohled na volný čas a tím pádem také na jeho trávení. Rozhodla jsem se tedy zjistit, jak tráví čas právě romské děti. Význam, proč se bavit o romském etniku, spatřuji v tom, že s Romy přicházíme více či méně do kontaktu, přeci jen v České republice žije podle kvalifikovaných odhadů cca 250 000 Romů. Můžeme to vnímat tak, že Romové žijí s námi nebo také vedle nás, je ale důležité se vzájemně respektovat. Pro pochopení jejich chování a jednání je podstatné je hlouběji poznat. Téma práce jsem si zvolila především z toho důvodu, že mě romská komunita již dlouhodobě zajímá, a to nejen z hlediska její historie. S Romy jsem se navíc setkávala od dětství, jelikož pocházím z menšího města, kde je jejich zastoupení téměř poloviční z celého složení obyvatel. V této bakalářské práci jsem však pro svůj výzkum zvolila jiné město, a to město Broumov, kde také žijí Romové ve vysokém zastoupení.

Hlavní cíl bakalářské práce je formulován takto: „Analyzovat trávení volného času romských dětí v Broumově“. Stanovila jsem také výzkumné otázky, které zní následovně: Jak romské děti v Broumově tráví svůj volný čas? Jaká jsou možná rizika trávení volného času romských dětí v Broumově? Jak vnímají romské děti využití svého volného času?

Práce obsahuje teoretickou a praktickou část, které na sebe navazují. Cílem teoretické části je objasnit stěžejní pojmy, které slouží k pochopení části praktické. Charakterizuji zde, kdo je vlastně Rom a jaký je původ tohoto označení a pojmenování. Dále se orientuji na etnické charakteristiky a romství. Píši zde také o romské rodině, výchově, ale také o hodnotách a postojích samotných Romů ke vzdělávání. Druhá kapitola je věnována volnému času, kde opět vymezuji tento stěžejní pojem. Zaměřuji se také na funkce volného času a dále na organizované a neorganizované aktivity. V souvislosti s Romy jsem se snažila dále popsat význam a vnímání volného času právě u romských dětí. Ve třetí kapitole věnuji prostor městu Broumov, ve kterém jsem prováděla výzkumné šetření. Město nejprve představuji z demografického hlediska a poté se zabývám společenskými problémy, se kterými se dle výzkumů město Broumov dlouhodobě potýká. Dále se zaměřuji na historický

vývoj romské populace, aby bylo jasné, že v tomto městě žije velký počet Romů. Na třetí kapitolu navazuje čtvrtá, která se orientuje na sociální exkluzi. Tato kapitola je dána na závěr teoretické části, protože zde konkrétně vymezuji sociálně vyloučené romské lokality v Broumově. Považovala jsem tedy za důležité nejprve představit město Broumov jako takové a poté se zaměřit na konkrétní vyloučené lokality.

Praktická část práce se zaobírá kvalitativním výzkumem, který probíhal prostřednictvím zakotvené teorie. Hlavním cílem praktické části je analyzovat volný čas romských dětí v Broumově. Zaměřila jsem se na vymezení výzkumu a charakteristiku respondentů, ale také v této části objasňuji, proč jsem zvolila právě kvalitativní výzkum. Prostřednictvím otevřeného, axiálního a selektivního kódování jsem zjistila, jak romské děti v Broumově tráví svůj volný čas. Celé výzkumné šetření je zakončeno v diskuzi, ve které shrnuji výsledky výzkumu a uvádím je do širšího kontextu.

Tato bakalářská práce by mohla mít dle mého názoru přínos především pro město Broumov a pro potencionální tvorbu volnočasových aktivit pro romské děti. Také by mohla pomoci romským rodičům alespoň lehce nahlédnout do života vlastních dětí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Rom

V této hlavní kapitole se v rámci podkapitol zaměříme na vymezení termínu Rom, kdo jsou vůbec Romové a také na původ jejich pojmenování. Dále si uvedeme etnické charakteristiky, mezi které řadíme romský jazyk a romipen neboli romství. Určíme si také to, jak vypadá romská rodina, jak je v rodině vnímáno postavení muže a ženy, ale také jak probíhá výchova. Vymezíme si i základní hodnoty Romů a jejich postoj ke vzdělávání.

Z výsledků sčítání lidu, bytů a domů v roce 2021 vyplynulo, že se k romské národnosti přihlásilo 21 691 obyvatel z celé České republiky. Tato statistika ovšem neodráží reálný stav, jelikož dochází k tomu, že většina Romů nevyplňuje při sčítání kolonku národnosti. Jako jeden z důvodů, proč se Romové ke své národnosti v rámci sčítání nehlásí, může být obava ze zneužití osobních údajů a následné stigmatizace. Je potřeba brát tedy v potaz, že tento počet může být velmi rozdílný od reálné skutečnosti. Z toho vyplývá, že ne všichni Romové, kteří se za Romy považují nebo je takto považuje okolí, tuto kolonku vyplní. „*Dle kvalifikovaných odhadů žije na území ČR cca 250 000 Romů.*“ (Vláda České republiky, 2022)

„*Romové představují jednu z početně nejvýznamnějších etnických menšin v Evropě.*“ (Němec, 2020, s. 19)

1.1 Vymezení

Vymezení termínu Rom (a kdo jsou to vlastně Romové) je záležitost velmi složitá a mnoho autorů tuto otázku konkrétního vymezení řeší dodnes. Autoři se ale shodují na tom, že neexistuje jednotné vysvětlení nebo definice, která by byla platná pro každého jednoho Roma nebo Romku. Dle Jakoubka a Hirta (2004) je v rámci vymezení důležité reflektovat dva směry. V první řadě to, jak jsou Romové vnímáni v okolí, kde žijí. V druhé řadě to, jak se Romové sami identifikují. Abychom se ale Romy mohli zabývat, je potřeba si zde uvést alespoň rozlišení slova Rom, jak se kdysi běžně používalo a i dnes ještě v nějaké míře ve společnosti používá.

„*1) Rom ve smyslu typického vzhledu. Romem v tomto smyslu je ten, kdo má například charakteristickou pigmentaci zejména vlasů a pokožky, a na základě toho je za Roma považován anebo se za něj považuje. „Romský antropologický typ“ jako reálná kategorie ovšem neexistuje, tak jako neexistuje třeba „český antropologický typ“. Tento význam existuje jen v myslích lidí, neodpovídá mu však (naštěstí) nic, co by bylo možné vědecky uchopit.*

2) Rom jako nositel romské kultury v antropologickém smyslu. Romem je ten, kdo byl socializován do určitého komplexního integrovaného systému hodnot, principů sociální organizace, norem, způsobů řešení problémů apod., charakteristického pro nějakou část romské populace.

3) Rom jako příslušník romského národa. Romem je ten, kdo se cítí být příslušníkem nově se ustavujícího společenství lidí, považujících se za romský národ, své romství chápe jako svou národnost, užívá např. romštinu jako znak té příslušnosti atd.

4) Rom jako charakteristika připsaná zvnějšku. Romem je ten, kdo je za Roma považován významnou částí svého okolí.“ (Jakoubek a Hirt, 2004, s. 156)

Gala (in Jakoubek a Budilová 2008) se s názorem téměř shoduje a za Roma označuje „*takového jedince, který se za Roma sám považuje, aniž by se nutně k této příslušnosti za všech okolností (např. při sčítání lidu) hlásil, nebo je za Roma považován významnou částí svého okolí na základě skutečných či domnělých indikátorů.*“ (s. 95) Uvádí ale také, že takovéto označování na základě sociálních nebo kulturních indikátorů s sebou může nést politickou nekorektnost. Poukazuje rovněž na to, že připisování romství jedincům je velmi problematické, protože může vést k sociálnímu vyloučení.

Dalším významem, jaké označení rom nese, je manžel a romňi jako označení pro manželku. (Alinčová a kol., 2022)

1.2 Původ názvu Rom

V případě, kdy chceme hovořit o původu názvu Rom, je potřeba si určit pojmy endoentonymum a exoentonymum, které jsou velmi úzce spojené s příslušníky romského etnika. Endoentonymum jako název, kterým se příslušníci daného etnika označují sami, a exoentonymum jako výraz, kterým je nazývají ostatní. Toto vymezení je důležité, protože se celosvětově můžeme setkávat s několika skupinami, které ačkoliv se považují a hlásí k romskému původu, jejich názvy se liší. Právě s používáním endoentonyma Rom se můžeme setkat u Romů v Evropě a na Balkáně, kteří se tak označují v případě, že se chtějí pojmenovat etnickým názvem. Mezi skupiny, u kterých se označení Rom nepoužívá, protože používají jiné endoentonymum, řadíme například Sinti, Manuš, Kale nebo Romaničel. To, že se u těchto skupin nepoužívá označení Rom, však neznamená, že nemají slova, která jsou z romského jazyka přejatá (např. kalo – černý a romano čhavo – romský chlapec). (Alinčová a kol., 2022)

Důležitým mezníkem pro určení termínu Rom byl 8. duben 1971, kdy ho účastníci zařadili do názvu organizace reprezentující právě Romy, a to RIJ (Romano Internacionalno Jekhipen), dnes IRU (Internacionalno Romani Unia). Tak se stalo na mezinárodním kongresu Romů, který se uskutečnil v Londýně. Romští představitelé tak poprvé prohlásili toto endoentonymum na mezinárodní úrovni za oficiální název pro označení osob romského etnika. Do té doby bylo toto označení pouze v rámci komunit, kde si takto říkali mezi sebou. (Alinčová a kol., 2022)

1.3 Etnické charakteristiky

1.3.1 Romipen

Jedním ze základních etnoidentifikačních rysů je vědomí společného romského původu, které vede k předpokladu formování své vlastní etnické identity. Tento atribut může směřovat k tomu, že si každý sám zvolí, zda se k romství přihlásí či nikoliv. Zmíněné romství, jinak také romipen, je název označující hodnoty, zásady a vzorce chování, kterými by se měl člověk, který se považuje za Roma, řídit. (Davidová, 2004) Zároveň se také setkáváme s definicí, že romipen je „*nepsaný zákon, jakýsi soubor hodnot, které jsou teoreticky univerzální a vlastní všem Romům*.“ (Bakalář, 2004, s. 77) Hodnoty, které sem můžeme zařadit, jsou například soudržnost, která se projevuje v rámci komunit a klanů. Dále úcta ke starším lidem, pohostinnost a určitý způsob chování a vyjadřování na veřejnosti. (Oláh, 2014)

Dle mého názoru tento pojem nejlépe vysvětlil romský sociolog Andrzej Mirga, který romipen vnímá jako určitou totožnost. Zahrnuje tam také smýšlení o sobě jako o Romovi, o vlastním sebevědomí a pojmenování svých vlastností. Stejně jako jiní autoři, tak také on vymezil vzorce hodnot, které k romství patří. Řadí mezi ně:

- „*manušipen: býti opravdovým člověkem,*
- *čačipen: úcta k pravdě, spravedlnost,*
- *phuripen: úcta ke stáří,*
- *paťiv: zásada pohostinnosti a prokazování úcty atd.*“

(Alinčová a kol., 2022, s. 147)

1.3.2 Romský jazyk

Dalším velmi významným etnickým specifikem je u Romů bezpochyby jazyk. „*Romský jazyk-romaňi čhib, romština patří mezi nejdůležitější charakteristické rysy romského etnika.*“ (s. 20) Romština je zařazována do skupiny indoevropských jazyků a dříve byla považována za jazyk nespisovný. Romský jazyk se přenášel a stále přenáší z generace na generaci, rodiče ho předávají svým dětem. Je nutné dodat, že ne všichni Romové používají jazyk zcela totožný, jelikož stejně jako jazyk český, tak i jazyk romský má své dialekty. (Davidová, 2004)

Horváthová (2002) uvádí, že ačkoliv je romština pro velkou většinu našich Romů mateřským jazykem, není její stav zcela uspokojivý. Setkáváme se s tím z důvodu historického kontextu, kdy byla za komunistické propagandy romština označována za škodlivý jazyk. Podle výzkumu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy (2012) dnes ovládá romštinu 1/3 dětí ve věku od 10 do 17 let. Tyto děti budou případně schopné předávat romský jazyk dál svým dětem. Může se zdát, že je to poněkud málo, avšak je to z toho důvodu, že ve školách se romština nevyučuje, a tak Romové přechází pomalu od romštiny k češtině. Dnes spíše narážíme na to, že Romové používají jazyk český s akcentem, který je typický pro romštinu, což může vést v mnoha případech na veřejnosti k posměchu a stigmatizaci.

V rámci romského jazyka považuji za důležité zmínit a vymezit pojem romský etnolekt češtiny, který bývá v mnohých případech u romských dětí bariérou ve vzdělávání. „*Romský etnolekt češtiny je jednoduše řečeno, neukončený proces jazykové směny směrem od romštiny k češtině. Člověk, který hovoří etnolektem, hovoří sice česky, ale do svého projevu přenáší hloubkové struktury původního jazyka, například tak, že dává přízvuk na jinou slabiku, doslova překládá (kalkuje) některá slova a slovní spojení, přenáší gramatické jevy, fonologická specifika atd.*“ (Mají na to, nedatováno, s. 53) Zmíněné kalkování, také jinak přenášení struktur z původního jazyka, se běžně vyskytuje nejen v případě romštiny, ale také u lidí, kteří se učí novému cizímu jazyku. Takové překládání bývá často nevědomé. Tato bariéra nemusí být pouze ve škole při výuce, ale také v běžném fungování. V životě dítěte to představuje problém kupříkladu v zájmových kroužcích. (Mají na to, nedatováno)

1.4 Romská rodina

Rodina je pro Romy největší a nejdůležitější hodnotou, což se odráží ve stylu soužití, kdy často žijí ve velkém počtu v jednom obydlí. Tento systém, kdy spolu v rámci

rodiny žije více osob pohromadě, může pomáhat dospívajícím dětem. Dospívající děti žijí obvykle s někým v páru a zůstávají i poté až čtyři roky v rodině, kde vychovávají své děti. (Davidová, 2004)

Kolaříková (2015) ve své publikaci uvádí hned několik pohledů na romskou rodinu od různých autorů. Například Gulová (in Kolaříková, 2015) popisuje romskou rodinu jako skupinu, ve které „*se všichni členové navzájem podporují a snaží si navzájem pomáhat*“. (s. 40) Starší literatura od autorky Kovaříkové (1998) nahlíží na romskou rodinu jako na tzv. velkorodinu, kam zahrnuje širší příbuzenské vztahy. Taková rodina je zpravidla „*spojena pokrevními pouty, rodinnými tradicemi, určitými postoji a hodnotami*“. (s. 40)

Je důležité také zmínit postavení ženy a muže v romské rodině. Z historického hlediska byly role vymezeny výrazněji a i přes to, že v dnešní době je postavení muže a ženy vymezeno, není zdaleka tak striktní, jako tomu bylo dříve. Role muže byla taková, že byl pánem své ženy a všichni v rodině ho museli poslouchat. Celkově se muži povyšovali nad své ženy a docházelo k tomu, že se k nim nechovali s patřičnou úctou. Žena vykonávala všechny domácí práce a byla odpovědná za čistou domácnost. Její povinností bylo pečovat o svého muže a podřizovat se mu. (Kaleja, 2011)

V dnešní době se ale setkáváme s rozdíly postavení v romské rodině, a to jak v případě rodiny vícegenerační, tak rodiny nukleární. Žena i muž mají jasně vymezené, co se od nich očekává, a co je naopak nepřípustné. Nicméně nedochází k tomu, že by ženy v rodinách byly výrazně utlačované a podřadné, jako tomu bylo dříve. (Lidová a Urban, 2015)

Davidová (2004) také uvádí, že už dříve docházelo k tvorbě rodin tzv. “nového typu“, kdy jsou role v romských rodinách téměř rovnocenné.

1.4.1 Výchova v romské rodině

V rámci výchovy dětí v romské rodině se odráží postoj rodičů k jejich dětem, který je řekněme, odlišný od běžných představ rodičů v majoritní společnosti. Rodiče s dětmi často jednají, jako by byly dospělé. V tomto případě u nich pak nevzniká to, že by dítě bylo v rodině podřadné. Naopak jsou si děti s rodiči rovni. Romské dítě je v rodině vychováváno především k volnosti a spontánnosti, ale také k samostatnosti. Může to pak tedy vypadat tak, že dítě jí, kdy chce, spí, kdy chce, zkrátka je mu vše dovoleno. Je také důležité zmínit, že výchova směřuje ve velké míře k “přežití“, což se začalo objevovat až s tím, kdy se Romové začali více usazovat ve městech. To také pak může znamenat, že primární je zajistit si

potraviny a střechu nad hlavou. Ostatní věci, kupříkladu vzdělání, nejsou důležité. Děti bývají také často vychovávány všemi členy komunity nebo širší rodinou s větším počtem sourozenců, a tak je může napomínat nebo usměrňovat každý člen dané komunity. Romské děti jen zřídka poznají fyzický trest, což se může zdát v rozporu s tím, že starším dětem se nedává rodičovská láska příliš najevo. (Fujda a Klocová a Kundt, 2011)

Odlišnost romské výchovy oproti výchově v západních zemích můžeme také spatřit v tom, že romské děti se často mohou účastnit večerních akcí. Můžou také sledovat jakékoliv televizní pořady a mimo jiné jsou často přítomny u řešení konfliktů mezi dospělými. (Fujda a Klocová a Kundt, 2011) Výchova v rodině také příliš nepodporuje rozvoj osobnosti jako individua, ale naopak je důraz kladen na celou skupinu, příbuzenstvo a komunitu. Jak již bylo zmíněno, dítě je vychováváno často celou komunitou, což vede k tomu, že si dítě vzorce chování osvojuje prostřednictvím pozorování a nápodoby - a to často celé komunity. (Vaculík, 2018)

1.5 Romové a vzdělávání

Fujda, Klocová a Kundt (2011) uvádějí, že mezi částí Romů není vzdělání vnímáno jako důležitá hodnota. Tato skutečnost se odráží již od dětství, kdy rodiče zajišťují dítěti především pocit bezpečí, jídlo, ošacení a v neposlední řadě také bydlení. Na vzdělání tedy není prostor.

V rámci vzdělávání narážíme na problém hned v případě předškolní přípravy, která je velmi důležitá pro následný vstup do základní školy. Romští rodiče na své děti příliš nemluví, a tak se v oblasti komunikace dostatečně nerozvíjí. Také si s nimi často ani neprohlížejí knížky, což je v majoritní společnosti poměrně běžná věc. Děti nebývají rozvíjeny v oblasti čtení, protože jim rodiče jen málokdy něco přečtou. Čtení je ve škole mimo jiné jedna z hlavních dovedností, a tak může být velmi problematické, když není u dítěte v předškolním věku rozvíjeno. Ve spojitosti s předškolním vzděláváním se ale také můžeme setkat s tím, že bývá pro některé romské rodiče nedostupné, a to z důvodu finanční nákladnosti. Problém také nastává v případě přihlašování a následného přijetí dítěte do mateřské školy. Zvláště ve větších městech bývají kapacity školek nižší, než je počet dětí, a tak dochází k tomu, že jsou děti vybírány. Na romské dítě tak nemusí zbýt místo. (Fujda a Klocová a Kundt, 2011)

Navazujícím milníkem v životě romského dítěte je nástup do základní školy, se kterým přicházejí další problémy. Již při nástupu do školy naráží romské dítě na to, že není zcela připraveno, a přichází tak do cizího prostředí, které může být mnohdy nepřátelské. To vše musí zvládnout samo bez pomoci rodiny, popřípadě komunity, na což nebylo nikdy zvyklé. Ani romští učitelé ve školách nebývají a pomůcky i učebnice nejsou psány romským jazykem. Dále také narážíme na finanční problém, kdy je potřeba pro děti nakoupit školní pomůcky, na které romské rodiny často nemají finanční prostředky. S tím se pojí také to, že pokud děti nenosí do školy potřebné pomůcky, mohou za to být sankciovány. V návaznosti na základní vzdělávání může být problematický postoj dítěte k sobě samému a narušení jeho sebedůvěry. K tomu dochází při neúspěchu, se kterým se takové dítě může setkávat poměrně často. Zmíněná nedůvěra v sebe pak může vést k tomu, že škola zkrátka není místem, kam by dítě rádo chodilo. Další problém nastává v případě domácích úkolů a přípravy do školy, kdy na jejich vypracování nemá romské dítě ani prostor, ani čas. Jak již bylo zmíněno výše, ze strany rodičů se mnohdy setkáváme s neschopností zajistit dětem školní potřeby. Problematickou oblastí u romských dětí je také to, že nejsou zvyklé na pevný řád a režim. Kvůli tomu se často nedokážou vypořádat s rozvrhem a s tím, že musí pravidelně a včas docházet do školy. V neposlední řadě také zmíněný romský etnolekt češtiny působí jako velká jazyková bariéra u některých romských dětí. V důsledku těchto problémů následně dochází ke školnímu neúspěchu a nízké motivaci k docházení do školy. (Alinčová a kol., 2022) Neúspěch může ale také vznikat z toho, že dítě nenavštěvovalo předškolní vzdělávání, a proto nemá žádné základy.

„Postoj romských rodin ke vzdělávání, jako k životní hodnotě, je stále problematický a pravděpodobně jen menší část romské komunity žijící v České republice vnímá vzdělání jako nutnou výbavu k „přežití“ v současném světě.“ (Fujda a Klocová a Kundt, 2011, s. 401)

Takový postoj definovalo mnoho zásadních skutečností, a to především historický vývoj, tradice, sociální zkušenosti a také sociální postavení romských komunit. Důležitou roli v rámci postoje Romů ke vzdělávání hraje také škola samotná, která by si měla najít cestu k rodičům stejně, jako si ji nachází k rodičům dětí z majoritní společnosti. Je také důležité, aby učitelé poznali a pochopili prostředí, ze kterého tyto děti přicházejí a začali respektovat jejich zvyky. (Alinčová a kol., 2002)

1.6 Hodnoty Romů

Bakalář (2004) uvádí 5 základních hodnot, které Romové řadí mezi hlavní hodnoty v životě. Ve své publikaci uvádí následující hodnoty postupně od té nejdůležitější: svoboda, uznávání rodu a hierarchie, dědictví, láska, peníze. Na první místo řadí svobodu a s ní spojený svobodný život bez starostí a problémů. Všechny aspekty, které tento bezstarostný život podporují, jsou hodnoceny velmi kladně. Také uznávání rodové hierarchie a rodové tradice je pro Romy jednou z hodnot. Respektování hierarchie a různých rodových zvyklostí a pravidel, pak může vést k tomu, že v období dospívání nedochází k příliš vyhroceným konfliktům mezi generacemi, protože postavení v romské rodině je jasně dané. Dále mezi hodnoty řadí dědictví předků a s ním spojenou sebedůvěru, která vyplývá z vazby na minulost. Láska, především ta k dětem, je další z hodnot, kterou Romové uznávají. Poslední, avšak neméně důležitou hodnotou, jsou peníze. Pro Romy znamenají především základní potřebu pro přežití a také k dosažení jakéhosi pocitu naplnění. (Bakalář, 2004)

Naopak autorka Šimíkové (in Bakalář, 2005) na základě svého výzkumu uvádí, že nejdůležitější hodnotou představuje pro Romy rodina a komunita. Také Davidová (2004) uvedla totéž, jelikož rodina a komunita jsou pro Romy často hlavními místy, kde vyrůstají. Důležitá je také širší rodina kdy, jak již bylo zmíněno, žijí Romové obvykle ve vícegeneračních obydlích.

2 Volný čas

V rámci kapitoly zaměřené na volný čas si tento pojem nejprve terminologicky vymezíme z pohledu několika autorů a dále se zaměříme na jeho funkce. Popíšeme také funkce výchovy ve volném čase, mezi které řadíme výchovně-vzdělávací, preventivní, zdravotní a sociální funkci. Vymezíme si organizované a neorganizované aktivity. V neposlední řadě si také uvedeme, jaký význam má volný čas v životech romských dětí.

2.1 Terminologické vymezení

V rámci vymezení volného času se setkáváme s mnoha definicemi od různých autorů, kteří na volný čas nahlíží z různých rovin.

Hájek, Hofbauer a Pávková (2011) vymezují tento pojem tak, že volný čas je *„částí lidského života mimo čas pracovní (návštěva školy a pracovní proces) a tzv. čas vázaný, který zahrnuje biofyziologické potřeby člověka (spánek, jídlo, osobní hygienu), chod rodiny, provoz domácnosti, péči o děti, dojíždění za prací a další nutné mimopracovní povinnosti“*. Dále tito autoři uvádí, že volný čas je *„dobou, kterou má po splnění těchto potřeb a povinností člověk k dispozici pro činnosti sebeurčující a sebevytvářející.“* (s. 10)

Zelinová (2012) vymezuje volný čas jako *„čas, který zůstane po splnění pracovních povinností, školních povinností a nevyhnutelných činností spojených s osobní hygienou, jídlem a spánkem.“* (s. 12) Nezařazuje do volného času vyučování a s ním spojenou přípravu do školy, sebeobslužné činnosti ani domácí práce.

Při jiném názoru na terminologické vymezení volného času nám podle autorky Knotové (2011) vyvstávají různá pojetí, která můžeme rozdělit do tří skupin. Jedním z těchto náhledů je náhled optimistický, který ve volném čase vidí především smysluplný život. Vnímá ho také jako prostředek k dosažení cíle. Druhý náhled je skeptický, který, jak nám z názvu vyplývá, nahlíží na volný čas spíše negativně. Ten vychází z toho, že v rámci nevhodného trávení volného času, může docházet ke spoustě rizikům. Třetí náhled je realistický a vychází z toho, že v rámci pojetí volného času jsou možnosti tvorby hodnot v reálném společenském kontextu.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2002) za volný čas považuje dobu, v rámci které si každý sám volí aktivity a činnosti, které chce dělat na základě své nálady, svých zájmů a pocitů. Zdůrazňuje také, že v dětství je člověk více schopný zaobírat se

širokým spektrem volnočasových a zájmových aktivit. U dospělých to bývá tak, že už mají svůj menší okruh zájmů a aktivit, které je baví a naplňují. Právě těmto aktivitám věnují větší pozornost a více je prohlubují.

V pedagogickém slovníku je volný čas definován jako: „*Čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku).*“ (Průcha a Walterová a Mareš, 2003, s. 274)

2.2 Funkce volného času

Funkcemi volného času se už v roce 1962 zabýval francouzský sociolog Joffre Dumazedier (in Hamřík, 2022), který označil jako 3 hlavní funkce volného času:

- relaxaci,
- zábavu,
- rozvoj osobnosti.

Relaxace jako způsob načerpání energie, která klesá v důsledku povinností a práce v každodenním životě. Zábava a rozptýlení, prostřednictvím níž se jedinec zbaví nudy a únavy. V neposlední řadě je velmi důležitý rozvoj osobnosti, kdy jedinec může tvořit nebo se vzdělávat. Tyto funkce, které autor uvádí, se často vyskytují souběžně, prolínají se mezi sebou, ale zároveň mohou fungovat také odděleně.

Dále funkce volného času vymezil v roce 1976 německý autor Horst Opaschowski (in Hamřík, 2022), který na danou problematiku nahlíží v širším meřítku. Mezi hlavní funkce řadí:

- rekreaci (odpočinek a posílení),
- kompenzaci (pobavení),
- edukaci (vzdělávání se, seberozvoj),
- kontemplaci (rozjímání, hledání smyslu života),
- komunikaci (vztahy),
- integraci (sounáležitost),
- participaci (angažovanost, kooperace),
- enkulturaci (kulturní život).

2.3 Funkce výchovy ve volném čase

Funkce výchovy ve volném čase jsou činnosti a prostředky, které působí na jedince a určitým způsobem ho formují. Závisí také na osobách, které daného jedince ovlivňují. Řadíme sem tyto 4 hlavní funkce:

- výchovně-vzdělávací,
- zdravotní,
- preventivní,
- sociální.

První z uvedených funkcí je založena na zmíněném ovlivňování vychovávaného jedince, a to v oblasti psychické, fyzické a sociální. Aby byla tato funkce řádně splněna, je potřeba volit vhodné pedagogické prostředky, které by měly být zaměřeny na uspokojování potřeb, prohlubování zájmů a v neposlední řadě také na rozvoj dovedností.

Zdravotní funkci v rámci výchovy ve volném čase můžeme vymezit tak, že veškeré aktivity a výchovné působení by měly co nejvíce podporovat zdravý vývoj jedince. V tomto případě je tedy důležité, aby byli vychovávaní jedinci vedeni ke zdravému životnímu stylu, k osvojování hygienických návyků a dodržování zásad bezpečnosti.

Preventivní funkce, jak z jejího názvu už vyplývá, je potřebná, protože předchází negativním a sociálně patologickým jevům, mezi které můžeme zařadit například lhaní, krádeže, záškoláctví apod. Tato funkce je důležitá především u dětí, které neumí tak dobře volný čas využívat a v důsledku toho mohou mít větší sklony právě ke zmíněným negativním jevům.

Poslední (avšak neméně důležitá) je funkce sociální, která je chápána jako dohled a celkové zajištění bezpečnosti v čase mimo vyučování, kdy děti netráví čas s rodiči. Dále tato funkce spočívá v navazování sociálních vztahů, budování přátelství a rozlišení sociálních rolí a autorit.

Tyto funkce se mezi sebou vzájemně prolínají. Vyskytují se v různé míře podle toho, v jakém zařízení výchova ve volném čase probíhá. (Pávková, 2014)

2.4 Organizované a neorganizované aktivity ve volném čase

V souvislosti se zkoumanou problematikou považuji za důležité popsat organizaci volnočasových aktivit – dělíme je na organizované a neorganizované. Zde si dovolím uvést

vymezení od autora Hamříka (2022), který tuto problematiku shrnul s ohledem na názory jiných autorů.

Organizovanými aktivitami rozumíme takové aktivity, které mají dané uspořádání a pevnou organizaci, což se promítá do pravidelných naplánovaných setkání. Dál je u nich kladen důraz na rozvíjení dovedností. Se zmíněnou organizovaností jsou spojená pravidla, která se musí dodržovat. Tato pravidla závisí na zaměření daných aktivit. Organizované činnosti ve volném čase bývají často pod vedením dospělé osoby, jako např. vedoucího nebo trenéra, a jsou založené na dobrovolné docházce. Prostřednictvím těchto aktivit je možné rozvíjet interakci a komunikaci mezi vrstevníky. „*Mezi organizované volnočasové aktivity se typicky řadí individuální a týmové sporty, umělecké aktivity, účast v mládežnických organizacích (Skaut, Sokol, apod.), volnočasových centrech, DDM nebo některé náboženské aktivity*." (Hamřík, 2022, s. 21)

Neorganizované nebo také jinak nestrukturované volnočasové aktivity nemají konkrétní uspořádání a pravidla. Jedná se o činnosti, u kterých není jasně vymezený cíl ani vedení ze strany jiné osoby. „*Typicky se k nim řadí např. četba, sledování TV, hraní her, procházky, různé pohybové aktivity apod.*" (s. 21) Zkrátka nesplňují ani jedno z kritérií, které jsou u organizovaných aktivit. Takové činnosti zároveň poskytují jedinci velkou míru svobody, protože je jen na něm, jak s volným časem naloží. Neorganizované trávení volného času může být ale problematické u jedinců, kteří ho nedokáží využít efektivně a mají sklony k sociálně patologickému chování. (Hamřík, 2022)

2.5 Význam volného času u romských dětí

„*Volný čas v pojetí, jako jej vnímá majoritní společnost, u Romů neexistuje. Ač je to paradoxní a velká část z majority by tomuto tvrzení uměla oponovat, je to pravda. Pravdou také je to, že Romové na rozdíl od členů většinové společnosti mají spoustu času, neboť nepracují, děti nenavštěvují žádné umělecké, jazykové, výtvarné a jiné kroužky. Jejich čas není nijak omezen, proto nemůžeme hovořit o volném čase v takovém smyslu, jak jej vnímá většinová společnost. Málo podnětné nebo dokonce nesmysluplné trávení volného času je obrovským předpokladem vzniku sociálně patologických jevů.*" (Kaleja, 2011, s. 16)

Titková (2013) uvádí, že romské děti nemívají často problém navštěvovat zájmové aktivity, které probíhají v rámci zájmových institucí. Naráží ale na skutečnost, že v rámci různých kroužků je potřeba pravidelnost a řád, v čemž právě romské děti selhávají. V tomto

případě dochází právě k tomu, že se tyto děti řídí spíše svými pocity. Ve chvíli, kdy se jim nějaký den na kroužek nechce, tak zkrátka nepřijdou. Svou nepřítomnost však nevnímají jako problémovou. Dále narážíme na celou řadu obtíží, a to jak psychologických, tak sociálních a ekonomických. V případě, že rodina žije ve velmi nevyhovujících podmínkách a každý den se snaží vyjít s penězi a obstarat jídlo, nezbývá čas ani myšlenky na jakékoliv zájmové aktivity a na sociální rozvoj. „*Ze zkušenosti se dá říci, že v případě, že škola nabízí romským dětem zajímavé a atraktivní aktivity, výrazně se zlepší docházka a to ne kvůli osvojování si nových poznatků, ale právě kvůli zájmovým aktivitám*." (s. 14) Můžeme tedy říci, že volný čas konkrétně u romských dětí je volný čas záležitostí poměrně složitou. V porovnání s dětmi z majoritní společnosti je i prožívání volného času těchto dětí odlišné.

Když se blíže zaměříme na organizované zájmové aktivity právě u romských dětí, tak mohou být výhodným nástrojem k integraci. Zároveň se v rámci těchto kroužků a aktivit mohou podařit najít mezi dětmi děti talentované. Romské děti bývají dost temperamentní, a tak není překvapením, že vynikají především v oblasti umění, a to konkrétně ve sféře hudby a tance. Právě s takovými dětmi se pak může dále více pracovat v rámci organizovaných zájmových aktivit. V případě romských dětí se však spíše setkáváme s aktivitami neorganizovanými, které probíhají nejčastěji ve společnosti kamarádů, sourozenců, rodičů či komunity. Takové trávení volného času vychází z jejich spontánnosti, která v nich může posilovat pocit nezávislosti. (Titková, 2013)

3 Broumov

Třetí kapitola se zaměřuje na město Broumov, ve kterém bude probíhat praktická část této bakalářské práce. Je proto důležité si zde uvést demografické údaje města a historický vývoj romské populace ve městě. Jedna z podkapitol také poukazuje na společenské problémy, se kterými se město potýká již několik let. V poslední podkapitole si představíme nabídku sociálních služeb a zařízení pro volný čas, které město Broumov nabízí.

3.1 Demografické specifikum města

Broumov je město nacházející se v severovýchodní části Královehradeckého kraje v okrese Náchod a leží v těsné blízkosti s hranicí Polska. Je obcí s rozšířenou působností státní správy a od okolních obcí ji dělí Broumovské stěny z jedné strany a státní hranice ze strany druhé. Broumov je významný především svým kulturním a historickým dědictvím benediktinského opatství. (GAC spol. s. r. o., 2009) Počet obyvatel obce k 1. 1. 2022 je 7145, z toho 3460 jsou ženy a 3685 tvoří muži. (Český statistický úřad, 2022) Město se skládá z 8 městských částí, kterými jsou: Broumov, Olivětín, Velká ves, Kolonie 5. května, Benešov, Rožmitál, Poříčí a Nové Město. (Město Broumov, 2012) Když se podíváme na výzkum Agentury pro sociální začleňování (dále jen ASPZ) v Broumově, můžeme si povšimnout, že právě umístění města způsobuje vyšší míru sociální exkluze. Na to se zaměříme v následujících kapitolách. (ASPZ, 2018)

3.2 Historický vývoj romské populace v Broumově

Pamětníci uvádějí, že první Romové přišli do Broumova v roce 1946 ze Slovenska a mělo se jednat přibližně o pět romských rodin. Tyto rodiny byly ubytovány v Dělnických domech. K roku 1961 mělo žít ve městě celkem 102 Romů ve 24 rodinách. V 60. letech 20. století také docházelo k přistěhování dalších romských rodin do Dělnické ulice. Jednalo se o rodiny, které byly do Broumova nastěhovány v době, kdy docházelo k akci zvané "celookresní rozsídlování romských obyvatel". Pamětníky je uváděno, že od té doby se velmi zhoršil stav některých domů a původní obyvatelé těchto jednotek se stěhovali jinam. Další lokalitou, kde dříve žily romské rodiny, byla ulice Nádražní. V této ulici byly byty a domy také ve velmi zchátralém stavu. Z tohoto důvodu se odtamtud všechny rodiny stěhovaly pryč. Zlomovým rokem pro Dělnické domy byl rok 1979, kdy v Broumově došlo k vytopení těchto domů, které vedlo k vystěhování osob. V této době mělo žít ve městě 242 Romů a jejich počet se zvýšil v roce 1986 na 463. K mírnému navýšení došlo ještě o rok později, a to na 492 Romů. Výrazné snížení počtu romských obyvatel pak bylo zaznamenáno

v roce 2001, kdy se v rámci sčítání lidu, domů a bytů přihlásilo k romské národnosti 93 obyvatel. Což, jak už víme, nemusí být odrazem reálného stavu. (GAC spol. s. r. o., 2009)

3.3 Společenské problémy

Město Broumov se dlouhodobě potýká s mnoha sociálními problémy. Jako primární problém, který se v Broumově vyskytuje, označuje Evropský sociální fond (2020) přítomnost sociálně vyloučených lokalit. V analytické zprávě k projektu „*Podpora prevence kriminality a patologického chování ve městě Broumov*“ 2020 je uváděno, že existence sociálně vyloučených lokalit a dalších lokalit, které mohou být problémové je jeden z nejaktuálnějších problémů. Na tyto lokality se totiž vážou další potíže. Zařazeny jsou zde následující přidružené problémy: vysoká nezaměstnanost, nízká úroveň vzdělání, navýšená kriminalita, užívání návykových látek, zadluženost, tendence k hazardu.

Jedním ze zmíněných problémů, kterému město čelí, je nezaměstnanost. Broumov se totiž dlouhodobě řadí mezi obce s vysokým podílem nezaměstnaných osob a má nejvyšší podíl nezaměstnaných v celém okrese Náchod. Nalézáme tu také propojení se sociálně vyloučenými lokalitami, kdy právě rozložení osob evidovaných na úřadu práce kopíruje jednotlivce z těchto lokalit. (ASPZ, 2017) „*Nezaměstnanost v Broumově za duben 2018 činila 7, 4 %. Tj. 357 dosažitelných uchazečů o práci ve věku mezi 15 až 64 lety.*“ (ASPZ, 2018, s. 26) V tomto případě z roku 2018 se opět jedná o jednotlivé sociálně vyloučené lokality, ve kterých se nachází největší koncentrace osob ucházejících se o zaměstnání. Problematické je především to, že zaměstnavatelé požadují u žadatelů alespoň dokončené základní vzdělání, které ne všichni ve zmíněných lokalitách mají. Zaměstnavatelem, který přijímá do zaměstnání i nekvalifikované pracovníky ve městě Broumov, jsou například Technické služby města. Dalším problémem vysoké nezaměstnanosti může být dojezdová vzdálenost do jiného města. Uchazeči o zaměstnání odmítají do zaměstnání dojíždět a přispívat si na dopravu sami. V tomto případě vyplácí úřad práce příspěvky na dopravu, což ale mnohé uchazeče nijak neovlivňuje k rozhodnutí dojíždět za prací jinam. (APSZ, 2018)

Problém, se kterým se město potýká a který je velmi úzce spojen s osobami sociálně vyloučenými, je zadluženost. K roku 2017 se uvádí, že v Broumově byl celkový počet exekucí 5755, což průměrně vychází na 5,4 exekuce na osobu. „*Na základě výše uvedených údajů lze Broumov zařadit mezi obce s vysokou hodnotou podílu osob v exekuci. Hodnota podílu osob v exekuci vůči celkovému počtu obyvatel nad 15 let patří k důležitým ukazatelům*

pro posouzení míry sociálního vyloučení v obci." (APSZ, 2017) Ve městě dál roste počet osob v exekuci. Až 95 % jsou osoby romského etnika a osoby ze sociálně vyloučených lokalit. Dluhy mívají především na zdravotním pojištění, a to v případě, že jsou například vyřazeni z evidence osob na úřadu práce. Dochází k tomu z důvodu nedodržování pravidel úřadu. Nejen zdravotní pojištění, ale také nájemné je problematické z hlediska zadlužení. Město Broumov se těmto lidem snaží pomoci, a tak má zavedené tzv. splátkové kalendáře v případě, že tyto osoby dluží peníze za zmíněný nájem. Bohužel i takové řešení později selhává a lidé v exekuci si půjčují od pochybných lichvářů za nevýhodných podmínek, což jim dlouhodobě škodí. (APSZ, 2018)

Velkým společenským problémem ve městě Broumov jsou také bezpochyby drogy. „*Policejní zdroje hovoří v roce 2013 o 8 trestných činech spáchaných na území OPR Broumov v souvislosti s návykovými látkami, z toho 2x se jednalo o výrobu a distribuci. V roce 2014 se jednalo již o 15 trestných činů, z toho 4x výroba a distribuce OPL. Nejčastěji se jedná o výrobu a distribuci konopných drog a pervitinu*." (RIAPS Trutnov, 2015, s. 39) V obecné populaci města se nejčastěji vyskytuje především užívání alkoholu a tabákových výrobků. Když se zaměříme na děti a mládež, je tato oblast rovněž velmi problematická, a to navíc v užívání konopných drog. V rámci konopných drog je potřeba také zmínit, že se na Broumovsku setkáváme většinou s místními zdroji, což zaručuje ve městě velkou dostupnost těchto látek. Také pervitin a ostatní drogy jsou poměrně lehce k sehnání. Kromě zmíněných pěstíren s konopím se v Broumově setkáváme i s domácí výrobou a následnou distribucí pervitinu. (RIAPS Trutnov, 2015)

3.4 Nabídka sociálních služeb a zařízení pro volný čas

V Broumově se nachází služby a zařízení, které nabízí aktivity k vhodnému trávení volného času pro děti z Broumova a okolí. Představíme si některé z nich.

Nedaleko broumovského nádraží se nachází Centrum sociálních služeb Naděje Broumov. Jedná se o příspěvkovou organizaci, která poskytuje sociální služby občanům, kteří se nacházejí v těžkých životních situacích. V současnosti má zaregistrované 4 služby - domov pro seniory, pečovatelská služba, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a odborné sociální poradenství. Dále také toto Centrum zajišťuje provoz Komunitního centra. Vzhledem k tématu a cíli práce se blíže zaměřím na služby pro podporu sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených osob. Mezi takovou službu řadíme právě sociálně aktivizační služby pro děti a mládež. V rámci této služby pracovníci především podporují

rodiny s dětmi, u kterých je riziko sociálního vyloučení nebo je ohrožen vývoj dětí. To vše v důsledku dlouhodobě těžké životní situace, kterou rodiny nejsou schopny řešit samostatně. Služba je poskytována ambulantní i terénní formou, tzn. že je možné do Centra osobně docházet v konzultačních hodinách, ale také je tu možnost, aby terénní pracovníci docházeli přímo do domácího prostředí. Mezi témata, která se v rámci této služby řeší, patří: zaměstnání, podpora při kontaktu s úřady a institucemi, dluhy, půjčky a exekuce, bydlení, sociálně-zdravotní problematika, podpora fungování rodiny, podpora vzdělávání a školní poradenství, volný čas, podpora inkluze a kontaktu se sociálním okolím. V rámci služby je také provozován Klub, ve kterém sociální pracovníci připravují aktivity a činnosti, jež jsou přínosem pro osobní rozvoj uživatelů služby.

Další poskytovanou službou v rámci Centra sociálních služeb Naděje Broumov je odborné sociální poradenství, které slouží uživatelům k podpoře a pomoci snížení negativních dopadů nepříznivé sociální situace, ve které se nacházejí. Prostřednictvím spolupráce je navrhován plán řešení. Dále také usilují o to, aby uživatelé byli schopni samostatně řešit takové situace a znali následky svého jednání. Momentálně také Centrum získalo akreditaci od Ministerstva spravedlnosti ČR pro poskytování služeb v oblasti oddlužení. Služba je poskytována ambulantní formou a je zcela bezplatná.

Nalezneme zde také Komunitní centrum, které zprostředkovává prostory pro služby, jež město Broumov nabízí. Jedná se zejména o služby, které pracují na zajištění lepší sociální situace obyvatel města. Pro občany jsou v komunitním centru k dispozici v nabídce tyto služby: Odborné sociální poradenství, Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, Sociální rehabilitace Aspekt z. s., Poradenství pro rodiny s dětmi, Manželská a rodinná poradna, Služby pro pěstounské rodiny, Středisko výchovné péče. (Centrum sociálních služeb Naděje Broumov, nedatováno)

Spolek Začít spolu je další službou v Broumově, která poskytuje sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, a to ambulantní i terénní formou. Jejich posláním je předcházet sociálnímu vyloučení rodin, popřípadě snižování míry sociálního vyloučení, a to prostřednictvím spolupráce pracovníka s rodinou. Dále realizuje volnočasové aktivity a poskytuje prostor mladým lidem z Broumova a okolí, kteří svůj volný čas tráví neorganizovaně. Snaží se přispívat k začleňování těchto osob do společnosti. Začít spolu z. s. poskytuje: výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkovává kontakt se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv

a oprávněných zájmů, základní poradenství. To vše je pro uživatele bezplatně. (Začít spolu z. s., nedatováno)

Volný čas mohou děti také trávit v Základní umělecké škole Broumov. ZUŠ Broumov nabízí několik oborů, ve kterých se jedinci mohou vzdělávat a rozvíjet, a to od 5 do 18 let věku. Výuka je nabízena ve čtyřech různých oborech. Hudební obor poskytuje hru na dechové, smyčcové a bicí nástroje nebo třeba hru na kytaru. V tanečním oboru je vyučován klasický i současný tanec, a žáci tak získají základy odborného vzdělání i v této oblasti. Dále je možnost navštěvovat výtvarný obor, v němž je rozvíjeno především výtvarné cítění a myšlení. Posledním v nabídce je literárně-dramatický obor a v něm je v jednotlivcích budováno sebevědomí v jednání a komunikaci, ale také učení se improvizaci a vedení kolektivu. (ZUŠ Broumov, nedatováno)

Je důležité zde zmínit také Dům dětí a mládeže Ulita Broumov, kde se nachází velmi rozmanitá nabídka kroužků jako např.: lezecký kroužek, cvičení pro nejmenší, fotbal, parkour, street dance, astronomický kroužek, programování a mnoho dalších. Poplatky za jednotlivé kroužky se liší, avšak cena se pohybuje od 300 Kč do 750 Kč za pololetí. Dále Ulita Broumov pořádá různé akce, ať už jednodenní nebo víkendové. Také má v nabídce letní tábory. (DDM Ulita Broumov, nedatováno)

4 Sociální exkluze

Poslední kapitola se zabývá sociální exkluzí neboli sociálním vyloučením. Z hlediska praktické části této práce je důležité se na sociální exkluzi zaměřit především z toho důvodu, že se v Broumově nacházejí sociálně vyloučené lokality. V těchto lokalitách žijí převážně Romové. V jedné z podkapitol si uvedeme konkrétní ulice a místa právě těchto lokalit.

4.1 Vymezení

Davidová (in Balvín a kol. 2006) uvádí, že sociální exkluze se týká velké části romské populace, nicméně je důležité toto tvrzení nezevšeobecňovat. Nedá se totiž říci, že se sociální vyloučení týká úplně všech Romů. Mezi oblasti, které jsou v rámci sociální exkluze sledovány, řadíme:

- ekonomické (chudoba, dlouhodobá nezaměstnanost),
- sociální (sociální vztahy a kontakty),
- komunitní (pouze v rámci některých lokalit, kde je silná komunita),
- prostorové (vysoká koncentrace lidí, tvorba ghett),
- skupinové.

Celá tato situace poté vede k ohrožení jak vyloučené, tak majoritní společnosti. Tím dochází k ohrožení sociální soudržnosti a zvyšování napětí. To má za následek prohlubování problémů a narušování vzájemných vztahů mezi majoritní společností a sociálně vyloučenými osobami. (Davidová in Balvín a kol., 2006)

Kaleja a kol. (2012) ve své publikaci poukazují na možné důsledky sociální exkluze, a to ve třech dimenzích: socio-ekonomické a kulturní a politické. Mezi socio-ekonomické důsledky řadí především rozdíly v charakteru a v kvalitě bydlení, ale také v přístupu ke zdravému životnímu stylu, hygieně a dennímu režimu. Kulturní důsledky spočívají v odlišnosti kulturních a společenských hodnot, informovanosti, ale také ve využití dispozic a schopností k rozvoji. Rozdíly ve vnímání a porozumění právům a povinnostem řadí autoři do politické dimenze. Patří sem ale také předpoklady k poruchám chování a sociálně patologickým jevům.

Sociální vyloučení je úzce spojeno se vzděláváním romských dětí. Zmiňuje se o tom taktéž Kaleja (2014), který ve své publikaci interpretuje výsledky kvalitativně orientovaného

šetření. Prostřednictvím nestandardizovaných a polostrukturovaných rozhovorů sledoval například nedostatky v romské rodině, výchovné působení matky a otce, edukativní obtíže žáků, rodinnou výchovu, vzdělávání atd. Mezi problémy, se kterými se rodiny v sociálně vyloučených lokalitách setkávají, řadí tyto čtyři oblasti:

- Vzdělání (vzdělání není prioritní, žádná motivace, chybí vzory...)
- Patologické jevy (alkoholismus, kriminalita, toxikomanie…)
- Existenční problémy (nevyhovující podmínky k bydlení, nedůsledná hygiena, chybné stravovací návyky....)
- Sociální stránka (vysoký počet dětí, těhotenství v brzkém věku, sourozenci v roli rodičů..)

(Kaleja, 2014)

„*Rozsah a dopady sociálního vyloučení se bezprostředně odráží ve školní praxi, jeho vliv je velmi znatelný. Pedagogičtí pracovníci (všichni pedagogičtí zaměstnanci školy) by měli mít adekvátní poznatky vztahující se k této problematice. To by jim pomohlo lépe porozumět problémům vyplývajícím z fenoménu sociálního vyloučení, pomohlo by jim lépe nazírat na význam školní úspěšnosti sociálně vyloučených romských žáků.*“ (Kaleja, 2014, s. 64-65)

4.2 Sociálně vyloučené romské lokality

„*Jako sociálně vyloučenou romskou lokalitu označujeme prostor obývaný skupinou, jejíž členové se sami považují za Romy a/nebo jsou za Romy označováni svým okolím, a jsou sociálně vyloučeni.*“(GAC spol. s. r. o., nedatováno) Může se jednat o jednotlivý dům nebo bytovou jednotku, ve které žije několik osob, a to jak jednotlivců, tak i několik rodin pohromadě. Setkáváme se ale také s tím, že sociálně vyloučená je celá městská čtvrť, kde může bydlet několik stovek až tisíc obyvatel. Hranice vyloučených lokalit bývají symbolické. Taková lokalita je označována jako „ghetto“, „cikánská ulice“, „Bronx“ apod. Hranicí ale může být také skládka, oddělení od další obytné zástavby nebo například frekventovaná silnice. Ať už v jednom, nebo druhém případě, jedinci žijící ve vyloučené lokalitě si tuto skutečnost uvědomují, a to nejenom oni, ale také ostatní obyvatelé dané obce. Mezi důsledky, kvůli kterým sociálně vyloučené romské lokality vznikají, můžeme zařadit přirozený jev, kdy se často chudé romské rodiny sestěhují do lokalit s cenově dostupnějším bydlením. Dále vytlačování Romů z městských bytů a následné přidělování jiného bydlení záměrně v lokalitách, kde je vysoký výskyt romského

etnika. V neposlední řadě také tzv. řízené sestěhovávání osob, které neplatí nájmy a obyvatelé je považují za "problémové" a "nepřizpůsobivé". Zpravidla jsou stěhováni do ubytoven nebo do velmi málo či do zcela nevybavených bytů. „*K tomu, aby byla lokalita vnímána jako romská, přitom není vůbec nutné, aby Romové v dané lokalitě tvořili statistickou většinu. Existují pochopitelně také sociálně vyloučené lokality, v nichž je podíl Romů malý, či kde Romové vůbec nežijí. Současně si je třeba uvědomit, že zdaleka ne všichni sociálně vyloučení Romové žijí v sociálně vyloučených lokalitách*" Je ale potřeba negeneralizovat a přestat říkat, že všichni Romové jsou sociálně vyloučeni, protože tomu tak není. Mnoho Romů se již plně integrovalo do běžné společnosti, a tak nelze spojovat pojmy Rom a sociálně vyloučený. (Vláda České republiky, nedatováno)

4.2.1 Sociálně vyloučené lokality v Broumově

Podle průzkumu z roku 2020 je zřejmé, že pro obyvatele města Broumova představuje sociální úpadek a s ním sociálně vyloučené lokality jeden z hlavních problémů města. Analýza vypracovaná na základě tohoto výzkumu považuje za slabé stránky města právě vysoký výskyt těchto míst. (ONplan lab, s.r.o., 2020)

V této kapitole budu vycházet z nejnovějších možných údajů, a to z roku 2018, které vypracovala Agentura pro sociální začleňování pro město Broumov. Sociálně vyloučené lokality v Broumově jsou především samostatně stojící starší domy, ale také jednotlivé domy v městské zástavbě. Jedná se celkem o 23 samotných objektů, ve kterých žijí sociálně vyloučení obyvatelé. Počet osob žijících v těchto lokalitách byl k dubnu 2018 evidován na 600-800 osob. V porovnání s tehdejším celkovým počtem osob města se tak jednalo o cca 10% všech obyvatel. Když se konkrétně zaměříme na dané lokality, ta nejrozsáhlejší se nachází podél řeky Stěnavy. Právě tato lokalita je nejblíže centru města, protože se nachází přímo pod Broumovským klášterem. Jedná se o Tyršovu ulici, Na příkopech a třídu Soukenická. Jde o samostatně stojící bytové domy nebo skupiny domů. Další poměrně rozsáhlou sociálně vyloučenou lokalitou jsou 4 řadové bytové domy nazývané Polákovy domy. Tyto domy jsou částečně v soukromém vlastnictví a částečně ve vlastnictví města a nachází se na úplném okraji města. Také v městské části Olivětín jsou tři vyloučené lokality. V tomto případě vlastní všechny tři domy jeden majitel, který vlastní více bytů v sociálně vyloučených lokalitách. Jednu lokalitu ještě nacházíme v Benešově, kde se počet obyvatel odhaduje na cca 30 osob. (APSZ, 2018)

Nutno také podotknout, že sociální vyloučení na sebe váže různé formy rizikového chování, a to nejen u dětí a dospívajících, ale také u dospělých. Takové formy chování se bezpochyby vyskytují i v těchto vyloučených lokalitách ve městě Broumov.

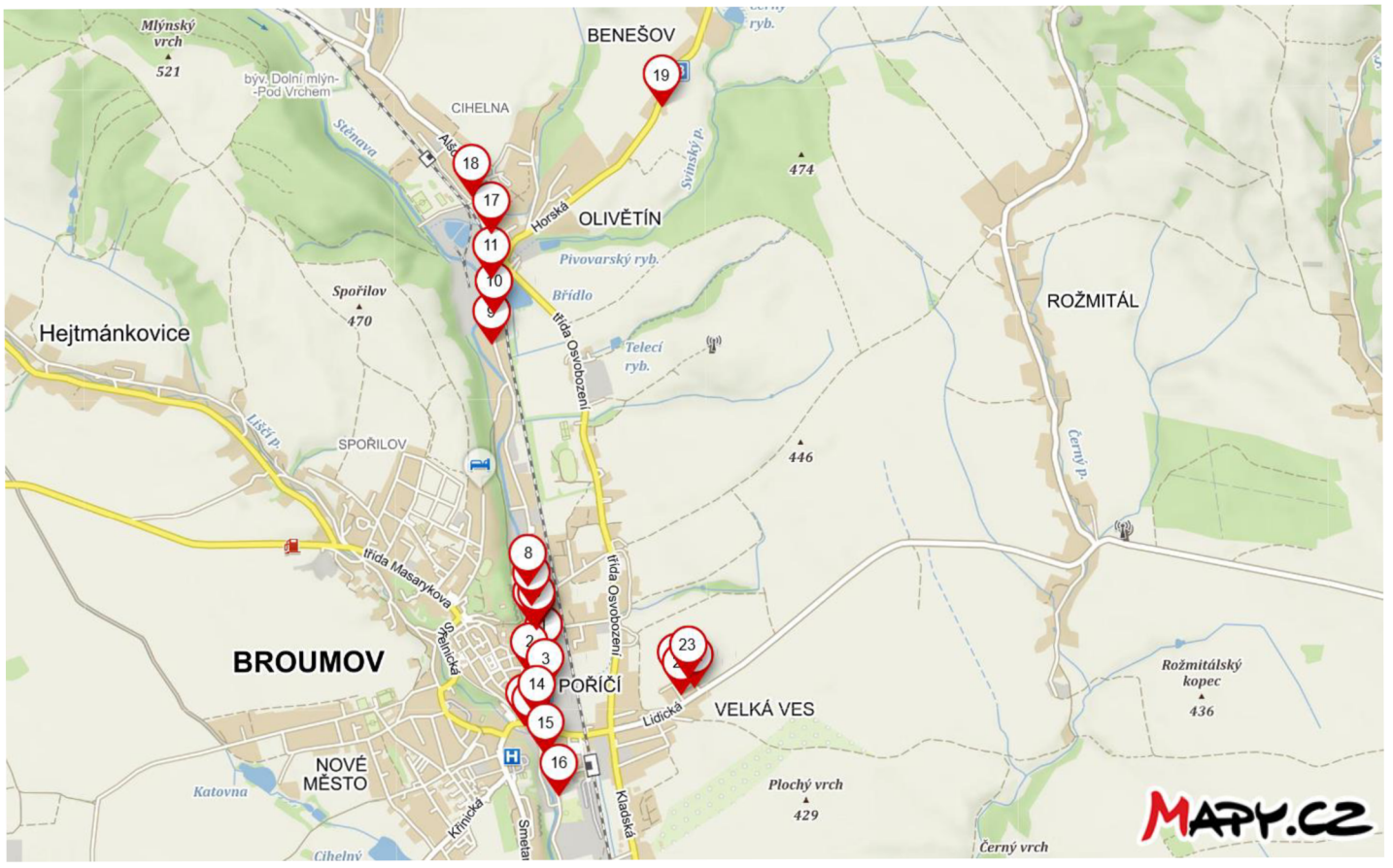

Obrázek 1. Sociálně vyloučené lokality ve městě Broumov v roce 2018 (Zdroj: vlastní zpracování)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 Praktická část

V teoretické části jsem se zabývala vymezením stěžejních pojmů a informací, které jsou důležité pro pochopení a navázání na praktickou část. Věnovala jsem se především charakteristice romského etnika. Dále jsem definovala volný čas jako další klíčový pojem výzkumného šetření. Představila jsem město Broumov, a to především z hlediska společenských problémů, se kterými se toto město potýká. Poslední kapitolu teoretické práce jsem věnovala vymezení pojmu sociální exkluze a sociálně vyloučeným lokalitám.

V praktické části budu zkoumat trávení volného času romských dětí v Broumově. Zaměřím se na organizované i neorganizované trávení volného času. Prostřednictvím kapitol jsem vymezila výzkumný problém a cíl, dále výzkumné otázky a výzkumný soubor. Objasním také, proč jsem zvolila právě metodu kvalitativního výzkumu a popíši realizaci a postup sběru dat s následnou analýzou.

5.1 Metodologie, strategie a nástroje výzkumu

Jako výzkumnou metodu jsem zvolila kvalitativní výzkum, který je vzhledem k tématu dle mého názoru vhodnější. Jedná se o výzkum, který je založen na hlubším poznávání zkoumaných jevů, probíhá v přirozených podmínkách sociálního prostředí a je často pružný, tzn. „*plán výzkumu se z daného základu rozvíjí, proměňuje a přizpůsobuje podle okolností a dosud získaných výsledků.*“ (Hendl, 2005, s. 63)

Strauss a Corbinová (1999) uvádějí, že se jedná o výzkum „*týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.*“ (s. 10) Prostřednictvím kvalitativního výzkumu dokážeme také hlouběji porozumět chování a zkušenostem vybraného zkoumaného souboru, ale také zvládneme pochopit podstaty jevů. V porovnání s metodami kvantitativními nám kvalitativní metody pomáhají snáze odhalit a získat detailnější informace o zkoumaném jevu.

5.2 Výzkumný cíl a výzkumné otázky

Výzkumný cíl této práce je definován takto: „**Analyzovat trávení volného času romských dětí v Broumově**.“ Budu tedy zjišťovat, jakým způsobem tráví romské děti svůj volný čas. Zda ho tráví spíše organizovaně či neorganizovaně. Zaměřím se také na to, jestli tyto děti využívají nabídku volnočasových aktivit, které nabízí město Broumov a jak jsou spokojeni s využíváním svého volného času.

HVO

Jak romské děti v Broumově tráví svůj volný čas?

VO1

Jaká jsou možná rizika trávení volného času romských dětí v Broumově?

VO2

Jak vnímají romské děti využití svého volného času?

K dosažení výzkumného cíle jsem pro respondenty stanovila základní otázky, které jsem v průběhu rozhovoru doplňovala rozvíjejícími otázkami. Jedná se o tyto otázky:

- Co děláš ve svém volném čase?
- Chodíš na nějaký kroužek?
  Pokud ano, na jaký a kam?
  Pokud ne, z jakého důvodu?
- Trávíš volný čas spíše sám/sama, s kamarády nebo se sourozenci a rodinou?
- Jakým způsobem se rodiče zajímají o to, jak trávíš volný čas?
- Vyzkoušel jsi někdy alkohol, cigarety nebo jinou návykovou látku?
  Pokud ano, tak jakou návykovou látku jsi zkusil?
- Užíváš ve svém volném čase pravidelně alkohol nebo jiné návykové látky?
  Pokud ano, jak často?
- Víš, jaké volnočasové aktivity město Broumov nabízí?
  Pokud ano, chtěl bys nějaký kroužek navštěvovat, ale z nějakého důvodu nemůžeš?
  Pokud ne, zajímá tě nabídka těchto aktivit?
- Jaká místa v Broumově nejvíce navštěvuješ?
- Jak vnímáš a hodnotíš využití svého volného času?
- Je něco, co bys ve svém volném čase změnil/a?

5.3 Výzkumný soubor a charakteristika respondentů

Výzkumný soubor tvoří 11 respondentů ve věku 6-15 let žijících v Broumově. Jedná se o děti, které se dobrovolně hlásí k romskému etniku a samy

se za Romy považují. Pro přehlednější orientaci jsem vytvořila tabulku s charakteristikou respondentů, kde je uveden věk, pohlaví a také informace, zda daný respondent vyrůstá v rodině, nebo v ústavní péči.

	Věk	**Pohlaví**	**Vyrůstá v rodině/v ústavní péči**
Respondent 1	8 let	chlapec	vyrůstá v ústavní péči
Respondent 2	9 let	dívka	vyrůstá v ústavní péči
Respondent 3	8 let	chlapec	vyrůstá v ústavní péči
Respondent 4	12 let	chlapec	vyrůstá v ústavní péči
Respondent 5	15 let	chlapec	vyrůstá v rodině
Respondent 6	13 let	dívka	vyrůstá v rodině
Respondent 7	11 let	dívka	vyrůstá v rodině
Respondent 8	15 let	dívka	vyrůstá v rodině
Respondent 9	12 let	dívka	vyrůstá v rodině
Respondent 10	14 let	chlapec	vyrůstá v rodině
Respondent 11	14 let	dívka	vyrůstá v rodině

Tabulka 1. Charakteristika respondentů

5.4 Realizace a postup sběru dat

Sběr dat byl realizován ve spolupráci se Základní školou a Praktickou školou, Broumov, která mi poskytla prostory, kde jsem mohla udělat rozhovory s dětmi. Výzkum probíhal v únoru roku 2023. V rámci možnosti více poznat děti (jakožto respondenty) jsem využila polostrukturované rozhovory. Každý rozhovor trval v průměru 15 minut. Na začátku byli respondenti seznámeni s účelem výzkumu a s tím, že je účast na rozhovoru zcela dobrovolná. S ústním souhlasem jsem rozhovory nahrávala na diktafon a následně je doslovně přepsala. Mohla jsem se tak plně soustředit na jejich výpovědi a pokládat správné otázky.

5.5 Analýza dat

Analýza dat proběhla prostřednictvím zakotvené teorie. Jedná se o způsob analýzy dat, ve kterém se výzkumník zaměří na jevy a fenomény v určitých situacích. Cílem je pak nová teorie, která je zakotvená v datech, jež výzkumník získal během studie. (Hendl, 2005)

5.5.1 Otevřené kódování

Jedná se o proces označování pojmů a jejich následné kategorizace. „*Během otevřeného kódování jsou údaje rozebrány na samostatné části a pečlivě prostudovány, porovnáním jsou zjištěny podobnosti a rozdíly, a také jsou kladeny otázky o jevech údaji reprezentovaných.*" (Strauss a Corbinová, 1999, s. 43)

V rámci otevřeného kódování jsem kódovala jednotlivé výrazy, věty, slova a odstavce. Následně jsem jim přiřadila obecnější kategorie.

Vzniklo tak následujících 7 kategorií:

1) Organizované aktivity

Pravidelná docházka, povědomí, dostupnost, nezájem, sportovní aktivity, kroužky ve škole

2) Neorganizovaný volný čas

Čas trávený bezúčelně venku, volný čas mimo Broumov, čas s kamarády

3) Činnosti na mobilním telefonu

Sociální sítě, komunikace s přáteli, hry, výdělek

4) Nejvíce navštěvovaná místa v Broumově

Riziková místa, místa určená ke sportování

5) Užívání návykových látek

Dostupnost, alkohol, cigarety, marihuana, nápoje s kofeinem, pravidelné užívání, občasné užívání

6) Rodina jako možný ovlivňující faktor

Složení rodiny, širší rodina, trávení času pospolu, návykové látky v rodině, zájem rodičů o dítě

7) Vnímání využití svého volného času

Spokojenost se současným stavem, plánování aktivit, touha ke změně

5.5.2 Axiální kódování

Po otevřeném kódování následuje axiální kódování, což jsou postupy, pomocí kterých „*jsou údaje po otevřeném kódování znovu uspořádány novým způsobem, prostřednictvím vytváření spojení mezi kategoriemi*“. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 70) Pomocí takových postupů je potřeba se blíže zaměřit na příčinné podmínky, jev, kontext, intervenující podmínky, jednání a následky. (Strauss a Corbinová, 1999) Hendl (2005) doporučuje použít základní kódovací paradigma dle Strausse a Corbinové a to pro stanovení vztahů mezi pojmy.

Získané kategorie z otevřeného kódování jsem přeformulovala do následujícího grafu, kde jsou také znázorněny vzájemné vztahy mezi pojmy a jevy.

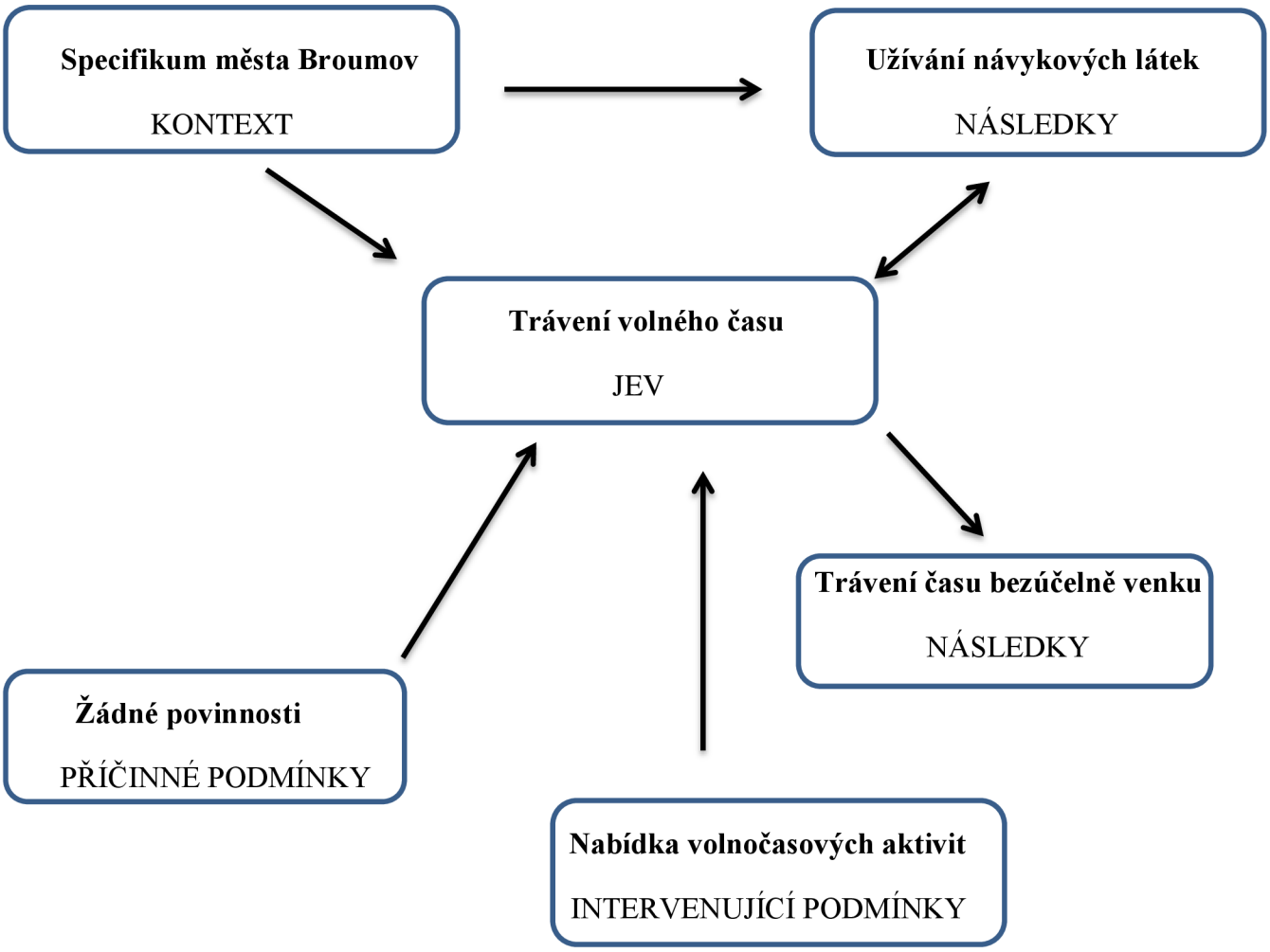

Graf 1. Axiální kódování – Základ axiálního kódování dle Strausse a Corbinové (in Hendl, 2005) – upraveno dle autora.

Jako hlavní jev jsem označila trávení volného času, což je v souladu s cílem práce. Příčinnou podmínkou je v tomto případě skutečnost, že dítě nemá žádné povinnosti, které by mělo splnit. Jako další příčinnou podmínkou. V rámci kontextu je zde důležité specifikum města Broumov, které jsem popisovala v teoretické části. Následky, které jsem identifikovala, jsou: užívání návykových látek, trávení času bezúčelně venku. Intervenující podmínkou je v tomto případě nabídka volnočasových aktivit a kroužků, které město nabízí.

5.5.3 Selektivní kódování

„*Selektivní kódování představuje další fázi přezkoumávání dat a kódů a jejich selektivní zpracování. Výzkumník hledá případy, jež ilustrují témata, provádí porovnání a kontrasty*." (Hendl, 2005, s. 251)

V této části se zaměřím na vymezení stěžejních případů a jevů, které se v rámci výzkumu objevily.

TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU

Stěžejní oblastí, kterou jsem označila jako hlavní fenomén, je trávení volného času, které je také hlavní výzkumnou otázkou této práce. Zaměřím se zde tedy na organizované aktivity a na neorganizovaný volný čas a na základě výpovědí respondentů uvedu nejčastější činnosti, kterými romské děti tento čas tráví. Zaměřím se také na povědomí a zájem o volnočasové aktivity.

ORGANIZOVANÉ AKTIVITY

V rámci organizovaných aktivit jsem prostřednictvím otevřeného kódování narazila na činnosti, které se opakovaly nejvíce. Jedná se o kroužky ve škole nebo v zařízeních s nabídkou volnočasových aktivit a v dětském domově, ale také o sportovní aktivity. Organizované aktivity navštěvují z mých respondentů pouze děti, které vyrůstají v ústavní péči. U těchto dětí si tedy můžeme všimnout, že je jejich volný čas poměrně organizovaný. **Respondent 1** uvedl: „*Chodím na kroužek Lumpíci, to je tady u nás v Dětským domově, a to si jenom hrajeme a děláme blbosti, prostě děláme lumpárny. Ještě chodím na kroužek Nezbedové a tam vyrábíme všechno ze dřeva, máme tam pily a tak, a to je taky u nás v Domově.*" **Respondentka 2**, která také vyrůstá v ústavní péči, sdělila: „*Já ve volným čase chodim na Streetdance a na Šperkování, to je tady kousek od nás v Ulitě.*" U dětí vyrůstajících v Dětském domově se odpověď s kroužky opakuje a je opravdu znatelné, že tyto

děti mají volný čas velmi organizovaný. **Respondent 3** mi na otázku, zda chodí na nějaký kroužek, odpověděl: „*Chodim na kroužek Šperkování a Streetdance*.“

Další organizovanou aktivitou, která se v rámci rozhovorů vyskytla, je počítačový kroužek. Nabídku tohoto kroužku však využil pouze jeden z mých respondentů. **Respondent 4** sdělil: „*Chodím ve škole, tam máme počítačovej kroužek. Učíme se tam třeba, jak se opravujou počítače, pak jsme třeba dělali i 3D tisk a tak*.“ Poslední organizovaná aktivita, která se v rámci rozhovorů objevila, je fotbal. **Respondent 4** řekl: „*Nejvíc mě baví hrát fotbal. Hraju tady za Broumov, to je klub Slovan Broumov*.“ Stejný respondent také uvedl, že chodí do Základní umělecké školy: „*Ještě chodím do ZUŠky tancovat, tam máme dobrýho učitele a dokonce budem mít za dva tejdny taneční battle, tak se těšim.*“

Mým dalším záměrem také bylo zjistit, zda romské děti navštěvují kroužky nebo zájmové aktivity pravidelně. V publikacích se totiž můžeme dočíst, že romské děti se řídí velmi pocitově a s pravidelností si nedělají starosti. Zkrátka když se dítěti na kroužek jít nechce, tak na něj nejde a tato „vlastnost“ je stejná u romských rodičů. V případě romských dětí z ústavní péče je ale pravidelné docházení na kroužky běžnou věcí. Když se tedy blíže zaměříme na pravidelnost těchto aktivit, všichni dotázaní, kteří navštěvují nějaký kroužek, uvedli, že chodí pravidelně každý týden.

R1: „*Jo, na kroužky chodim pravidelně, v pondělí a v úterý, a to máme vždycky hodinu ten kroužek*.“

R2: „*No chodim tam každej tejden. Ve středu mám to Šperkování a v pátek mám Streetdance a je to vždycky na hodinu a půl ten kroužek.*“

R3: „*Jo, chodim tam pravidelně, že v pondělí vždycky na Šperkování a v pátek mám Streetdance*.“

R4: „*Tréninky máme každej tejden v úterý, ve středu a v pátek, takže to chodim takhle vždycky. Máme to na dvě hodiny a pak občas máme o víkendech i zápasy*.“

Zde je opravdu vidět rozdíl oproti romským dětem, které vyrůstají v rodině. Jedna respondentka totiž uvedla, že na jeden kroužek nabízený školou chodí, ale jen občas, a to proto, že je to přímo ve škole, a nemusí tak nikam jinam docházet. Pravidelně ale ten kroužek nenavštěvuje.

R7: „*Tam chodim vlastně občas na to vyrábění, protože to je ve družině, ale jinak ne.*“

Další stěžejní problematika, na kterou jsem se zaměřila v souvislosti s volnočasovými aktivitami, byla ta, zda mají romské děti vůbec povědomí o nabízených kroužcích. Vypozorovala jsem, že děti, které vyrůstají v rodině, povědomí o kroužcích mají, avšak nemají o ně zájem. U dětí z ústavní péče jsem tuto otázku přeskočila, jelikož bylo zřejmé, že o nabízených aktivitách vědí. Respondenti byli nejvíce informováni o aktivitách nabízených v Domově dětí a mládeže Ulita, o němž píši v teoretické části práce. Mají přehled o tom, že nějaké kroužky zde probíhají, ale o konkrétních aktivitách se nezmínili. Zjistit povědomí těchto dětí o nabídce pro mě bylo stěžejní, jelikož na základě toho jsem mohla sledovat reálné důvody, proč tráví svůj volný čas neorganizovaně a proč nenavštěvují žádné organizované aktivity. Důvody, proč tyto děti nechtějí na kroužky chodit, byly uvedeny různé. Nejčastější argument byl ale ten, že je to zkrátka nezajímá a ani nebaví. Nemyslím si, že by v tomto případě selhala nabídka volnočasových aktivit ze strany města, jelikož DDM Ulita opravdu nabízí celou řadu kroužků. **Respondentka 6** uvedla: „*Jo, tak vim, že ta Ulita má nějaký kroužky, ale nezajmá mě to…Už prostě nechci na žádný kroužky chodit, ani mě t nebaví.*“ Také **respondentka 7** sdělila: „*Nechodim, na žádný kroužky se mi nechce teď… Jako slyšela jsem, že Ulita něco nabízí, nějaký aktivity, ale teď se mi nechce. Taky ty kroužky končej třeba o půl pátý až a to je pro mě pozdě.*“ Objevilo se také to, že by respondenti možná na nějaký kroužek do zmíněné Ulity docházeli, ale nechtějí, protože bydlí mimo centrum města, a museli by tak dojíždět. **Respondentka 8** uvedla: „*Na kroužky nechodim, jenom na doučování tady ve škole… Jo, to vim, že Ulita má kroužky, ale nechci tam moc chodit… No, jako nebere mě to, proto tam nechodim a nechce se mi kvůli tomu dojíždět jako z Olivětína, jinak bych asi chodila, nevim.*“

Setkala jsem se i s výpovědí, kde **respondentka 10** řekla, že na nějaký kroužek chodila, ale skončila, sdělila mi: „*Jo, chodila jsem na kroužek tancování, ale teď jsem se odhlásila, protože mě to nebavilo. Chodila jsem tam asi dva měsíce… Ne, na jiný kroužky nechodim, jakože vim, že je tady nějaká Ulita nebo tak, ale nechodim už nikam… Nechodim, protože mě to nezajímá, nebere mě to.*“ Také **respondentka 11** navštěvovala pravidelně kroužek, ale skončila a zdůvodnila to takto: „*Chodila jsem dřív, asi dva roky, na balet. To jsem chodila do tý Ulity, ale už mě to pak nebavilo. Pak jsem chodila na hiphop taky do Ulity, tam jsem byla asi tři měsíce, ale poprala*

jsem se tam s jednou holkou, takže od tý doby tam nechodim, protože mě jakoby vyhodili… Jako oni mi řekli, že až se vzpamatuju po tý rvačce, tak že mám přijít, ale nevrátila jsem se, protože je tam pořád ta holka… Jako kdyby už tam ta holka, se kterou jsem se porvala, nechodila, tak v tom hiphopu pokračuju, protože mě to bavilo.“ Tento případ byl však ojedinělý a můžeme se tedy jen domnívat, zda by opravdu tato respondentka dále pokračovala, či nikoliv. **Respondent 10**, který tráví hodně volného času tím, že cvičí, uvedl: „*Ne, na žádný kroužky nechodim, tak jak cvičim, tak to mám jako takovej svůj kroužek… Nechodim na žádný kroužky, protože mě to nezajímá… Jako vim, že Ulita něco má za kroužky, ale nevim přesně jaký, protože jak řikám, mám svůj kroužek, takže se o to nezajímám.*“

Z rozhovorů tedy vyplývá, že ačkoliv mají tyto děti povědomí o nabízených kroužcích, nechodí na ně proto, že je to nezajímá a nebaví.

NEORGANIZOVANÝ VOLNÝ ČAS

Fenomén neorganizovaného volného času se u romských dětí objevuje, a to především u těch dětí, které vyrůstají v rodině. Zaměřím se tedy na konkrétní aktivity, které v rámci neorganizovaného volného času tyto děti dělají. Dvě stěžejní oblasti, které se v rámci výzkumu objevovaly nejvíce, jsou: čas trávený na telefonu a čas trávený bezúčelně venku. V návaznosti na volný čas strávený venku považuji za důležité zaměřit se na místa, která romské děti nejvíce navštěvují, a to především proto, že město Broumov může být v některých ohledech specifické.

ČAS TRÁVENÝ NA MOBILNÍM TELEFONU

V souvislosti s dotazováním na aktivity v rámci neorganizovaného volného času respondenti uváděli několik činností a aktivit. Ve velmi vysokém zastoupení se objevovala činnost na mobilním telefonu. Nejčastěji respondenti uváděli, že tráví svůj volný čas na sociálních sítích. V této oblasti zaznívala opětovaně aplikace TikTok, kterou tyto děti využívají jak k prohlížení nebo natáčení vlastních videí, tak v některých případech jako formu výdělku. **Respondentka 6** sdělila: „*Na telefonu jsem na TikToku, koukám na videa a občas něco natočim.*“

Kromě aplikace TikTok ale jedna respondentka uvedla, že poměrně dost času tráví také na sociální síti Instagram. **Respondentka 8** řekla: „*Na mobilu třeba hraju hry, ale hodně spíš jedu Instagram a TikTok. Na TikTok jenom koukám na videa, ale jako nenatáčim, to mi přijde trapný.*“ Pro někoho je sebeprezentace prostřednictvím videa

“trapná“, jiný si prostřednictvím sociálních sítí dokáže vydělat peníze. Takovým příkladem byl **respondent 10**, který uvedl: „*No hodně mě baví sociální sítě, umím hodně věcí jako na sociálních sítích. Já mám instagram a dokážu si tam udělat třeba tři tisíce sledujících za měsíc… třeba i dělám reklamy na tom instagramu, za to mám i nějaký prachy*.“ Také další respondentka uvedla podobnou situaci, kdy mi sdělila, že ji sociální síť TikTok opravdu baví a je také schopna si prostřednictvím této aplikace vydělat peníze. **Respondentka 11** mi sdělila: „*Jsem taky hodně na TikToku, kde se natáčí videa a tak a já si z toho dokážu vydělat. Na TikToku jsem hodně času, třeba dvě nebo tři hodiny denně… já ty peníze z toho TikToku nepotřebuju, protože já si třeba vydělala 20 tisíc a já nevěděla vůbec, co s těma penězma dělat*.“

Další uváděnou aktivitou na mobilním telefonu byla komunikace s přáteli. Tuto skutečnost uvedli téměř všichni respondenti vyrůstající v rodinách. Nejčastěji se romské děti přes telefon ve svém volném čase domlouvají s kamarády na tom, kdy půjdou ven, ale také spolu telefonují nebo si píší.

R5: „*…když je zima a jsem doma, tak si píšu s mojí holkou*.“

R7: „*…se vždycky domluvíme s kamarádkama přes telefon a jdem ven*.“

R8: „*…nejezdim za kamarádkama do Semil, jenom si voláme občas*.“

R9: „*Někdy si i voláme přes telefon, ale ven s nima nechodim*.“

R11: „*…si třeba napíšem, že se sejdem a jdem ven, a buď už tam holky jsou, nebo na ně čekám*.“

I v rámci této aktivity jsem vypozorovala rozdíl u romských dětí z rodiny a z ústavní péče. Ani jedno dítě z dětského domova neuvedlo, že by svůj volný čas trávilo na mobilním telefonu. Tyto děti mají možnost využít počítač nebo tablet. **Respondent 1** uvedl: „*Mě nejvíc baví bejt na počítači. Na počítači hraju různý střílečky nebo zabíjim zombíky nebo tak… na počítači hraju vždycky tak hodinu*.“ Užívání počítače je ale regulováno, protože se stává, že na počítači chce být více dětí, takže má každý omezený čas, stejně tak jako při používání tabletu. **Respondentka 2** zmínila: „*No potom jsem chvilku na tabletě, pak jdem na oběd*.“

ČAS TRÁVENÝ BEZÚČELNĚ VENKU

V rámci neorganizovaného volného času se také nejvíce objevoval jev, kdy romské děti bezúčelně tráví volný čas venku. Často v odpovědích uváděly, že chodí jen tak ven, na procházky, bez vytyčeného cíle. V této oblasti také můžeme spatřit menší rozdíl u dětí, které vyrůstají v rodině, a u dětí vyrůstajících v ústavní péči. Děti z dětského domova nemají zdaleka tolik neorganizovaného volného času jako děti, které nevyrůstají v dětském domově. Na otázku, co dělají ve svém volném čase, když nemají žádné kroužky, odpověděli všichni respondenti velmi podobně.

R1: „*Chodim s klukama do skateparku, tam chodíme a lezeme po stěně třeba. Pak tam někdy hrajem vybiku, lezeme po těch překážkách nahoru a dolů*."

R2: „*Jdu ven a třeba dneska jdu taky ven a jdeme na Umělku*."

R3: „*Když nemám žádnej kroužek, tak si buď hraju, nebo jdu ven*."

R4: „*Jdu ven, třeba na Alejku, to je park, nebo jdeme do Kláštera se projít do zahrady*."

R5: „*Chodim ven sám, že se jdu projít a když je zima, tak jsem doma*."

R6: „*Když přijdu ze školy, najim se a jdu ven s kamarádkou*."

R7: „*Chodim ven s kamarádkama a procházíme se*."

R8: „*Když přijdu domů ze školy, tak jsem doma, nebo se jdu projít*."

R10: „*Když je léto třeba a teplo, tak si občas chodíme s klukama zakopat….*"

R12: „*Nějak se jako jen tak procházíme po Broumovu*."

Vypozorovala jsem, že téměř všichni respondenti tráví volný čas neorganizovaně venku. Z rozhovorů je zřejmé, že se jedná se o procházky, které jsou často bez cíle. Všichni dotazovaní ale uvedli, že se schází s kamarády a jen občas jdou někteří ven úplně sami. Domnívám se, že pro tyto děti je trávení volného času s přáteli velmi důležité. Zjišťovala jsem také to, zda v případě, že jdou romské děti ven s kamarády, jsou tito

kamarádi starší, nebo mladší. Myslela jsem si, že u starších kamarádů by mohlo docházet k tomu, že budou ovlivňovat ty mladší, ale žádná z výpovědí mou domněnku nepotvrdila.

NEJVÍCE NAVŠTĚVOVANÁ MÍSTA V BROUMOVĚ

V návaznosti na výše zmíněný způsob trávení volného času považuji za důležité se také zaměřit na nejčastější místa, která romské děti ve svém volném čase navštěvují. Důležité je to především proto, že jsem v průběhu výzkumu narazila na skutečnost, že v Broumově se nachází místo, které by mohlo být potencionálně rizikové. Následně se má domněnka potvrdila na základě více výpovědí od respondentů. Takovému místu se říká Alejka, což je park nacházející se přímo pod náměstím, kde se schází party různých lidí. Sama jsem parkem několikrát procházela a mohu potvrdit, že to není zcela vhodné místo pro využití volného času dětí. Když se zde opět zaměřím na porovnání romských dětí z rodin a z ústavní péče, tak tento zmíněný park navštěvují pouze děti z romských rodin. Můžeme si ale povšimnout, že tento park nenavštěvují zcela všechny tyto děti. Důvodem by mohlo být právě to, jak někteří respondenti uvedli, že si sami uvědomují, že je takové místo rizikové a možná i nebezpečné.

R5: „*Občas zajdem do Alejky, ale poslední dobou tam jsou dost feťáci*."

R6: „*Dřív jsme dost chodili do Alejky, ale teď už ne, je tam dost feťáků, víš*."

R7: „*Ne, do Alejky nechodíme, protože tam jsou teď samý fetky*."

R8: „*Dřív jsme chodili do Alejky, ale teď tam jdeme tak jednou za měsíc, protože tam jsou divný lidi*."

Místa, která jsou také hojně navštěvována, jsem označila jako místa určená ke sportování. Jedná se o budovu Skateparku a Umělku, což je sportovní hřiště, které se může volně navštěvovat. Na obě místa je neomezený přístup a chodit tam tedy může úplně každý. U těchto míst nedochází v rámci návštěvnosti k výrazným rozdílům mezi romskými dětmi z rodiny a z dětského domova. Na těchto místech dochází opravdu ke sportování, což hodnotím jako vhodné trávení volného času.

R1: „*Taky ještě chodim s klukama do skateparku, tam chodíme a lezeme po stěně… hrajeme vybiku, lezeme tam po těch překážkách nahoru a dolů a tak no*."

R2: „*Pak jdu ven… jdeme na Umělku… sejdem se s kamarádama a kopeme si, povídáme si, hrajeme na babu třeba*.“

R3: „*Jo, ven chodim třeba na hřiště, na Umělku, tam se hraje fotbal. Běháme tam, povídáme si tam*.“

R7: „*… Párkrát jsme byli na Umělce, ale tam nás to nebavilo, protože tam spíš kluci hrajou fotbal*.“

R10: „*… občas chodíme s klukama zakopat na Umělku*.“

Třetím konkrétním místem bylo broumovské nádraží, což uvedli dva respondenti. Na takovém místě jsem však nezaznamenala žádné výraznější jevy nebo možná rizika. Ostatní místa nebyla zcela tak konkrétní, respondenti často uváděli, že se jdou “jen tak projít“.

Z rozhovorů také vyplývá to, že romské děti tráví většinu svého neorganizovaného volného času s přáteli, kteří bývají mladší i starší. Domnívala jsem se, že starší přátelé by na tyto děti mohli mít negativní vliv, avšak to se mi na základě rozhovorů nepotvrdilo. **Respondent 1** uvedl: „*Chodí s náma ven často jedna starší holka, tý je tak 15 no a ona kouří, ale my nekouříme*.“ Má domněnka se ale nepotvrdila ani u ostatních respondentů.

UŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK

Další z oblastí, kterou jsem v rámci rozhovorů sledovala, je užívání návykových látek ve volném čase. Předpokládala jsem, že se v průběhu rozhovorů návykové látky objeví – a chtěla jsem také zjistit jaké. Zajímalo mě, zda romské děti užívají návykové látky pravidelně, zřídka, nebo vůbec.

Několik respondentů se přihlásilo k tomu, že vyzkoušeli cigarety. Jiní kouří cigarety pravidelně.

R4: „*… se potkám s kámošem, on mi dá peníze a já si jdu koupit cigarety*.“

R6: „*Jako kouřim, ale jenom cigarety. Jinak nepiju, nefetuju, nic*.“

R8: „*Jo, kouřim, i kámoška*.“

R11: „*Jo, tak jako rodiče a všichni to vědí, že kouřim*.“

Je potřeba ale říci, že k užívání návykových látek ve volném čase se nepřihlásili zcela všichni respondenti. Někteří uvedli, že žádnou z těchto látek nikdy ani nevyzkoušeli.

R1: „*Já nepiju, já piju jenom šťávu. Ani jsem nezkusil cigarety, protože to se může až od osmnácti. Paní učitelka řekla, že kouření není dobrý.*“

R4: „*No tak to já vůbec nekouřím a ani nepiju, a ani nebudu nikdy.*“

R7: „*Ne, cigára jsem nevyzkoušela. Jako kdyby na to přišli rodiče, tak budou naštvaný, oni mi i řikali, že to je špatný a že si tim kazim zdraví.*“

R10: „*Nikdy jsem neměl jakože normální cigaretu… pravidelně nepiju ani nekouřim.*“

Setkala jsem se také s výpověďmi, kdy někteří respondenti vyzkoušeli cigarety, ale přestali s kouřením, a to už jak kvůli sobě, tak kvůli tomu, že na to přišli jejich rodiče.

R9: „*…jako takhle, kouřila jsem, ale načapala mě máma a bylo zle. Nedostala jsem, ale vynadala mně a vysvětlila mně, že se to nedělá, a že nechce, abych dostala rakovinu plic. Takže pak už jsem přestala.*“

Další návyková látka, která se v rámci rozhovorů objevila, je marihuana. Jeden z respondentů ji užívá téměř pravidelně, druhá respondentka jen občas. Ostatní se o užívání marihuany nezmínili.

R5: „*Zkoušel no marihuanu, tak občas si zahulim… mě kámoš vyzvedne a jdem si zahulit někam, kde nikdo není, aby nás nikdo neviděl.*“

R8: „*No a jestli se ptáte na trávu, tak tu jsem párkrát zkusila, ale jako nehulim pořád, teď jsem dlouho neměla.*“

Narazila jsem ale také na problematiku jednorázových elektronických cigaret (vapo), které jsou dle mého názoru v dnešní době velmi populární. Jedná se o výrobek obsahující nikotin. Tyto elektronické cigarety jsou často ochucené, a i to je možný důvod pro to, že je děti tak rády vyhledávají.

R4: „*… oni kouří takový to vapo, to ochucený, ale to já ne, jsem to zkusil a fuj, vůbec mi to nechutná. Takže jako všichni venku kouří to vapo, no.*“

R7: „*Zkusila jsem ale to vapo, to mi chutnalo, to je sladký.*“

R10: „*... zkusil jsem takový to vapo, to ale zkusil podle mě úplně každej, s tim dost lidi machrujou.*“

Také kofeinové výrobky, čímž jsou myšleny energetické nápoje, nabývají u některých romských dětí na popularitě.

R1: „*... starší kluci pijou hodně energeťáky.*“

R2: „*...skoro všichni tam pijou energy pití... já nic takovýho ale nepiju, protože mě to vůbec neláká.*“

R4: „*Jo, pijeme energeťáky, ale však to pijou úplně všichni.*“

R6: „ *Ještě si dáme občas energeťáky, ale kdo ne jako.*“

Někteří z respondentů také uvedli, že ve svém volném čase konzumují alkohol. Jedná se jak o pravidelnou konzumaci, tak o příležitostné pití.

R6: „*Joo když jsme venku s kámošem, tak pijem no, vždycky když se sejdem, tak pijem... často to dopadne tak, že jsem úplně namol.*“

R8: „*Alkohol už nepijem, jakože zkusila jsem to párkrát, ale nepiju už, ani jako s tou kámoškou nepijem.*“

R11: „*Občas si dáme i flašku... ne že bysme pili nějak často, ale většinou když má někdo narozeniny nebo tak... jako dáme víno nebo něco tvrdšího, rum a tak... třeba jednou za měsíc si dáme takhle něco...*“

Když jsem zjistila, že romské děti užívají návykové látky, zajímala mě dostupnost těchto látek. Ani jedno romské dítě totiž nebylo plnoleté, a tak jsem se věnovala tomu, jak se k těmto látkám dostanou. Narazila jsem tak na poměrně velký problém, jelikož z rozhovorů vyplynulo, že v téměř každé trafice prodají cigarety i neplnoletým dětem.

R5: „*Jako mně ty cigára všude v trafikách prodaj úplně v klidu, i když mi je patnáct.*“

R7: „*No, to mi prodaj normálně dole v trafice, i když mi není osmnáct, úplně v pohodě.*“

R8: „*Prosim tě, tady se to dá sehnat všude jako. V trafice různě mi prodaj cíga a pití mi kupovala kámoška.*

Také marihuana se zdá být ve městě Broumov - na základě výpovědí respondentů - velmi snadno dostupná. Oba respondenti, kteří uvedli, že ve volném čase občas užívají marihuanu, mi řekli, že je velmi jednoduše k sehnání.

R5: „*Jo, tady v Broumově je to úplně jednoduchý sehnat hulení.*“

R8: „*… a trávu tady seženeš skoro na každym rohu.*“

RODINA JAKO MOŽNÝ OVLIVŇUJÍCÍ FAKTOR

Jedna z otázek, na kterou jsem se respondentů mimo jiné ptala, byla zaměřena na jejich rodinu. Zajímalo mě, jakou roli sehrává rodina v trávení volného času u romských dětí. Předpokládala jsem, že jak jsou romské rodiny často početnější, tak je téměř nutností, že se starší sourozenci starají o ty mladší. U několika respondentů jsem se můj úsudek potvrdil. Romské děti, které vyrůstají v rodině, často tráví svůj volný čas tím, že se starají o své mladší sourozence (nebo si s nimi alespoň hrají).

R5: „*Mám ještě mladší ségru, tak občas ji musim pohlídat, když naši někam jdou, ale nebaví mě to.*“

R7: „*No já mám tři mladší sourozence, tak si občas s tim nejmenším hraju.*“

R8: „*Jo, mám starší a jednoho mladšího sourozence, tak o něj se starám občas doma.*“

R10: „*Jo, mám mladší sestry, těm je šest a dva roky. Jo, starám se, hlavně teda o tu mladší.*“

Celkově s rodinou, a to i se širší rodinou, tráví romské děti poměrně dost volného času. Buď spolu přímo bydlí, nebo se navštěvují. V tomto případě se potvrzuje fakt, že rodina je pro Romy jednou z hlavních hodnot v životě.

R5: „*No jako s rodičema jsem občas, třeba o víkendech, tak jezdíme do Náchoda za babičkou a za tetou.*“

R6: „*… jdu k bábě, jsem buď u ní, nebo doma.*“

R9: „*… jezdíme do Litoměřic za rodinou a tam jezdíme tak jednou za rok. No, s tátou třeba jedeme do Irska, tam máme strejdu totiž… Jinak tady s mámou chodíme na procházky… chodim třeba i k babičce.*“

R11: „*O víkendech jdu třeba k dědovi, k tetě a chodim hodně ven*.“

U romských dětí v ústavní péči pouze jedna respondentka uvedla, že jezdí občas na víkendy domů. V tomto případě její volný čas rodina ovlivňuje, protože respondentka se často stará o rodinného příbuzného. Také uvedla, že ze strany rodičů, především ze strany matky, je nezájem o společně trávený volný čas. **Respondentka 2** uvedla: „*Když jsem u mamky, tak se musím hodně starat o naši malou sestřenku… s mamkou se jdeme občas projít, ale spíš moc ne, protože mamka řekne, že jo a pak nikam nejdem. Mamka vždycky něco slíbí a nesplní to*.“ V tomto rozhovoru také zaznělo, že by byla respondentka ráda, kdyby s ní její matka trávila více času.

Dále jsem v rámci podílu rodičů na volném času těchto dětí zjišťovala, jaký o ně mají zájem. Zjišťovala jsem, zda se romští rodiče zajímají o své děti, zda vědí, co ve svém volném čase dělají. Zkrátka jsem chtěla přijít na to, zda může nezájem rodičů vést až k nevhodnému trávení volného času jejich dětí. Výsledky mě ale překvapily, protože téměř všichni dotazovaní mi odpověděli, že se jejich rodiče zajímají o to, co ve volném čase dělají. Často se rodiče vyptávají na to, kdy dítě přijde domů. Nesetkala jsem se ale s tím, že by se rodiče ptali dětí, s kým a jak konkrétně volný čas tráví.

R6: „*Jo, naši se zajmaj, jako zavolaj mi třeba a řeknou mi, v kolik mám jít domů. Takže to tak jako funguje*.“

R7: „*Naši se zajmaj, oni mě ani nepustí do Náchoda vlakem třeba*.“

R8: „*Jo, máma s tátou se zajmaj, oni mi vždycky řeknou, v kolik mám přijít a já v tolik přijdu, nebo mi i volaj… zeptaj se mě, kde jsem byla… nevyslýchaj mě, že co jsem dělala, jestli jsem náhodou nepila nebo tak. Oni vědí, že kouřim, však kouřej taky*.“

R9: „*… táta se o mě strašně moc bojí. Můžu třeba jenom na zahradu… Jo, to jo, naši se zajmaj, však jsem slušně vychovaná*.“

R10: „*Jo, naši se zajmaj, teda hlavně táta. Táta mě hodně podporuje… jezdí se mnou na tréninky do Hradce… je na mě pyšnej*.“

R11: „*Jako naši se zajmaj a když jsem pryč, tak mi každý tak dvě hodiny volaj nebo píšou*.“

Celkově to tedy mohu zhodnotit tak, že nezájem se ze strany rodičů spíše nevyskytuje. Tím pádem si nemyslím, že by přístup rodičů v tomto případě nějak ovlivňoval volný čas těchto dětí. Možná v případě, že by se rodiče zajímali o konkrétní činnosti, které děti ve volném čase dělají, pak by rodina mohla být zásadně ovlivňující faktor. Pouze jedna respondentka uvedla, že se její rodiče ptají na to, co konkrétně dělá a kde se přesně nachází. **Respondentka 11** řekla: „*Ptaj se, kde sem a co dělám. Jako je pro ně důležitý vědět třeba, že jedu do Náchoda a musej vědět, kde sem. A někdy táta pro mě třeba přijede nebo tak.*“ Nedošla jsem ale k závěru, že by romští rodiče zasahovali do aktivit svých dětí, protože žádný respondent mi tuto skutečnost nezmínil.

VNÍMÁNÍ VYUŽITÍ SVÉHO VOLNÉHO ČASU

Zajímalo mě, jak romské děti vnímají svůj volný čas. Chtěla jsem zjistit, zda je pro ně důležité, jak tento čas tráví. Zjistila jsem, že téměř všichni respondenti jsou takto spokojení a neměnili by tedy nic.

R6: „*Jako já jsem takhle spokojenej, jsem rád s tim kámošem a je to dobrý…*“

R7: „*Jo jako jo, jsem spokojená.*“

R8: „*Jo, baví mě to, jsem takhle spokojená.*“

R11: „*Jako jsem docela spokojená… asi bych nic měnit nechtěla….*“

I v případě, kdy mi jedna respondentka uvedla, že je spokojená, tak její výpověď byla poměrně nejasná. **Respondentka 9** sdělila: „*Jako jo, jsem spokojená, jakože ne moc, ale jo… asi bych neměnila nic.*“ Můžeme si tedy všimnout, že ačkoliv si přiznala, že není zcela spokojená, tak by své využití volného času neměnila. Taková výpověď byla pouze jedna, u ostatních jsem se s tímto postojem nesetkala.

Mnozí z nich ale svůj volný čas neřeší, nevadí jim nuda a nedělají si žádné starosti, které by se týkaly toho, že by se ve svém volném čase měli nudit.

R8: „*Je mi to jedno, neřešim, co budu dělat a tak, nevadí mi se nudit.*

Setkala jsem se ale také s výpověďmi, kde respondentky uvedly, že by možná něco změnily. Rády by třeba navštěvovaly nějaký kroužek, který ale přímo v Broumově není. Jednalo se například o tancování, které ačkoliv Základní umělecká škola v Broumově nabízí, nejedná se o konkrétní druh tance, který by respondentka

ráda dělala. **Respondentka 11** mi sdělila: „*Mě to baví to tancování, ale tady v Broumově prostě to nechci dělat, protože to je něco jinýho a teta, co mě dřív učila, tak bydlí v Kolíně… kdyby třeba tady v Broumově byl kroužek na tyhle jako cikánský tance, latinu a tak, tak to bych určitě začala chodit.*“ Jedna respondentka se mi po hlubším dotazování svěřila s tím, že by moc ráda začala chodit někam na zpěv. Problém spočívá ale v tom, že má strach, a proto na žádný takový kroužek nechodí. Na ten kroužek by se také neměla jak dostat, což by byla další potíž. **Respondentka 7** uvedla: „*No, chtěla bych zkusit zpěv, ale mám strach a stydim se. No a taky by mě musel někdo vozit na to zpívání. Jako rodiče by mě tam asi nechtěli vozit, by je to otravovalo.*“

U romských dětí v ústavní péči jsem se dotazovala na stejnou otázku a zjistila jsem, že i tyto děti jsou spokojené s tím, jak tráví svůj volný čas. Uvědomuji si, že je jejich volný čas poměrně organizovaný, a proto zde není tolik prostoru pro nudu.

R1: „*Jsem rád, že máme v Domově tolik aktivit, aspoň se nikdy nenudím.*“

R4: „*Jo, mám to tady rád a jsem rád tady za ten fotbal, že tady je, jako v Broumově myslim.*“

U některých těchto děti pouze ovlivňuje pocit spokojenosti to, že s nimi volný čas netráví rodiče. I přes to, že se o některé děti z ústavní péče rodiče zajímají a děti mohou za svými rodiči občas i jezdit, nejsou zcela spokojeni. **Respondentka 2** řekla: „*Já bych byla ráda, kdyby semnou mamka trávila víc času, ale asi nechce, protože je radši s nějakýma cizíma chlapama.*“ Je zřejmé, že kdyby se v tomto případě postoj rodičů změnil, přidalo by to na spokojenosti tohoto konkrétního dítěte. Všeobecně je ale problematika ústavní péče složitá, a tak bych nerada nevhodně hodnotila tuto danou situaci.

Celkově jsem se tedy u dětí nesetkala s výraznou nespokojeností, jak svůj volný čas tráví. Myslím si, že se zde ukázala romská povaha, která je ve většině případů spíše spontánní. Také jsem se nesetkala s tím, že by někdo z dětí plánoval, co bude v daný den dělat, takže se opět se potvrdil další rys romské povahy, tedy spontánnost. Pouze jedna respondentka mi řekla, že se nechce po škole příliš nudit, ostatní takový názor ale neuvedli.

DISKUZE

Hlavním jevem, který jsem v této práci zkoumala, byl volný čas romských dětí v Broumově. Prostřednictvím rozhovorů a následného kódování jsem analyzovala a určila nejčastější činnosti a aktivity, které dělají romské děti ve svém volném čase. Zjištěné činnosti jsem rozdělila na dvě skupiny, a to na aktivity organizované a neorganizované. V rámci organizovaných aktivit se hned zpočátku objevil fakt, který výrazně odlišuje romské děti vyrůstající v rodinách od romských dětí z dětského domova. Organizované aktivity, tedy nabízené kroužky a činnosti totiž navštěvují pouze děti z dětského domova. Kroužky, na které tyto děti chodí, jsou nabízeny především ze strany DDM Ulita a ze základní školy, kterou tyto děti dochází. Když jsem narazila na tento fenomén, jenž odlišuje romské děti v závislosti na tom, kde vyrůstají, zaměřila jsem se ještě na povědomí o nabízených aktivitách. Přemýšlela jsem totiž nad tím, jaký je důvod toho, že romské děti, které vyrůstají v rodinách, tyto kroužky nenavštěvují. Domnívala jsem se, že příčina bude v tom, že děti neví, jaké kroužky město Broumov nabízí, a proto tyto děti nikam nechodí. Má domněnka byla ale vyvrácena, protože se ukázalo, že téměř všechny děti nějaké povědomí o kroužcích mají. Důvodem, proč tyto děti nechtějí na nabízené kroužky chodit, je jejich celkový nezájem o ně. Romské děti zkrátka raději tráví volný čas neorganizovaně, o nabízené kroužky zájem většinou nejeví. Pomohlo by, kdyby byly v nabídce aktivity, které by byly specificky pro romské děti? Nemyslím tím teď segregovat tyto děti, ale nabídnout jim například výuku romských tanců nebo do hodin zpěvu zařadit i romské písně. Také by tyto kroužky mohly vést samotné Romky nebo Romové, což si myslím, že by mohlo v praxi fungovat dobře. Toto bych určitě doporučila městu Broumov. Myslím si, že by se totiž následně dalo popřemýšlet o společných akcích, kde by vystupovaly děti ze všech kroužků, včetně těch potencionálně zaměřených na romskou kulturu. Tím by se mohla propojit romská a česká kultura a možná by se u některých lidí odbouraly předsudky a stereotypy o tom, kdo Romové opravdu jsou. Zjištěný důvod, proč romské děti v Broumově nenavštěvují kroužky a volnočasové aktivity, se neshoduje s výsledky výzkumu, který dělala autorka Velková (2014) ve městě Tábor. Zde byly u Romů důvodem finance.

Zmínila jsem, že romské děti v Broumově tráví svůj volný čas spíše neorganizovaně. Takové tvrzení uvádí i Titková (2013), která píše, že právě u romských dětí se setkáváme spíše s aktivitami neorganizovanými. Dále uvádí, že takové aktivity a činnosti probíhají obvykle ve společnosti kamarádů, sourozenců, rodiny nebo komunity. V rámci rozhovorů a mého výzkumného šetření se potvrzuje, že romské děti opravdu tráví čas s přáteli

a jen zřídka jdou ven úplně samy. S rodinou tráví také dost volného času. Setkala jsem se s tím, že pokud mají děti mladšího sourozence, musí se o něho alespoň občas postarat. Většina dětí toto hodnotí neutrálně. Dobré vztahy mají romské děti i se širší rodinou, často se navštěvují a to i v případech, kdy například prarodiče bydlí mimo město Broumov.

Hamřík (2022) mezi neorganizované aktivity řadí sledování TV, procházky, četbu, hraní her nebo také pohybové aktivity. Já jsem u romských dětí vypozorovala z těchto zmiňovaných aktivit především procházky a sledování televize. Avšak jedna z nejvíce řečených činností byla činnost na mobilním telefonu, kterou Hamřík ve své publikaci neuvádí. Je důležité ale uvést, že tento autor se ve své publikaci nezaměřoval specificky na romské děti, ale na děti všeobecně. Přesto si však myslím, že činnost na mobilním telefonu v této publikaci chybí, protože je vzhledem k roku vydání aktuální. V rámci výzkumu se ukázalo, že na telefonu romské děti nejčastěji tráví svůj volný čas na aplikaci TikTok, kde natáčí nebo sledují krátká videa. Také telefon využívají ve značné míře ke komunikaci s kamarády.

Za velký fenomén, který mi z výzkumu zřetelně vyšel, je čas trávený venku bezúčelně. Téměř všichni respondenti uvedli, že chodí ven - na procházky, zkrátka se jen tak projít. Obvykle tedy bez předem vytyčeného cíle. Škodáková (2022) ve své diplomové práci, která je též orientována na volný čas romských dětí, uvádí, že v rámci jejího výzkumu v Ostravě se tyto děti „poflakují“ po venku nebo jsou s kamarády. Dá se tedy říci, že se to shoduje. Vzhledem k takovému zjištění jsem pátrala po lokalitách, které romské děti nejvíce navštěvují. Ukázalo se, že se nejčastěji jedná o park Alejka, sportovní hřiště Umělka a skatepark. Ostatní místa nebyla konkrétněji specifikována.

V rámci výzkumných otázek mě zajímala i možná rizika trávení volného času u romských dětí. Narazila jsem na to, že v Broumově je problematické užívání návykových látek právě u těchto dětí. V rámci výzkumu se ukázalo, že se jedná o cigarety, kofeinové nápoje, elektronické cigarety, alkohol a marihuanu. Nutno říci, že ne všichni respondenti užívají tyto látky pravidelně, ale téměř všichni se alespoň s jednou z nich setkali. Již v roce 2015 publikoval RIAPS Trutnov (2015) zprávu o tom, že na Broumovsku jsou drogy, včetně těch konopných, velkým problémem. Ve zprávě bylo také uvedeno, že i děti a mládež tyto konopné drogy užívají. Na základě výpovědí některých respondentů se opravdu potvrdilo, že marihuana je ve městě stále více dostupná.

Dále jsem zjišťovala, zda se romští rodiče zajímají o to, jak jejich děti tráví svůj volný čas. Téměř všichni dotazovaní uvedli, že se rodiče o jejich volný čas zajímají. Nejedná se u nich však o zájem z dlouhodobého hlediska a z hlediska plánování. Téměř vždy jde pouze o konkrétní den a čas. Tedy rodiče dětem volají nebo se s nimi přímo domluví, kam jdou a v kolik přijdou domů.

V závěru rozhovorů jsem se dotazovala na vnímání využití svého volného času. Výpovědi respondentů byly téměř stejné. Všichni to hodnotili tak, že jsou spokojení s tím, jak tráví svůj volný čas. Nesetkala jsem se s žádnou výraznou nespokojeností.

V kontextu města a celkového trávení volného času obyvatel je dle Kulturní koncepce města Broumov 2022-2032 (2021) na prvním místě výlet do přírody, turistika a koupání, na místě druhém sledování televize, seriály, četba apod. a třetí místo patří návštěvě restaurace, baru nebo hospody. Můžeme se ale pouze domnívat, zda se takového průzkumu účastnili i romští obyvatelé Broumova, či nikoliv.

Na základě zjištěných výsledků jsem zodpověděla výzkumné otázky, které jsem si stanovila na začátku odborné práce:

Hlavní výzkumná otázka zní: **„Jak romské děti v Broumově tráví svůj volný čas?“**. Na základě mého výzkumu je odpověď téměř jasná. Zjistila jsem, že mezi nejčastější aktivity patří především trávení volného času venku, a to zcela bezúčelně, a činnost na mobilním telefonu. Také čas s kamarády je pro romské děti v jejich volném čase velmi důležitý. V neposlední řadě také doba trávená s vlastní rodinou je pro tyto děti potřebná. Nesetkala jsem se s tím však u všech respondentů, ale to jen z toho důvodu, že někteří v vůbec rodině nevyrůstají.

Dílčí výzkumná otázka č. 1 byla položena takto: **„Jaká jsou možná rizika trávení volného času romských dětí v Broumově?“**. Vzhledem ke specifiku města jsem předpokládala, že se možná rizika mohou v rámci výzkumu volného času objevit, proto jsem takto definovala i jednu z výzkumných otázek. Ukázalo se, že rizikem je užívání návykových látek, avšak ne zcela u všech respondentů. Mezi návykové látky, které romské děti ve volném čase užívají, jsem na základě výzkumu zařadila: cigarety, včetně těch elektronických, alkohol, marihuanu a v neposlední řadě také výrobky obsahující kofein. Velké riziko vidím především v dostupnosti těchto látek. V Broumově dochází totiž

k tomu, že v trafikách prodají cigarety i nezletilým dětem. Také marihuana je velmi jednoduše k sehnání.

Dílčí výzkumná otázka č. 2 zněla takto: **„Jak vnímají romské děti využití svého volného času?“**. Zjistila jsem, že téměř všichni respondenti jsou s trávením svého volného času spokojeni. Odpovědi se často shodovaly, a to i přes to, že někteří respondenti celkem váhali, avšak i tak byla konečným výsledkem jejich spokojenost. Někteří respondenti ale uvedli, že ačkoliv jsou spokojeni, rádi by vyzkoušeli i nějaký kroužek. Celkově ale romské děti svůj volný čas vnímají neutrálně a nepřiřazují mu vysokou hodnotu.

V příštím výzkumu bych se více zaměřila na pokládání většího množství rozvíjejících otázek a orientovala bych se více na hodnoty romských dětí. Na základě hodnot těchto dětí bych pak možná lépe porozuměla tomu, proč jsou tyto děti spokojeny se svým volným časem i přes to, že jeho náplň je, řekněme „poflakování se“ po venku. Myslím si, že tato bakalářská práce by mohla vést k zamyšlení, jak by se volný čas romských dětí mohl změnit. Vím, že by to nebyl jednoduchý a rychlý proces, ale za promyšlení to dle mého názoru stojí. Také by výzkum mohl pomoci romským rodičům více nahlédnout do života vlastních dětí.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývá volným časem romských dětí ve městě Broumov. Jak jsem již zmínila v úvodu, volný čas je součástí každého z nás a považuji za důležité jej využívat smysluplně. Tím, že jsem vyrůstala v malém městě, kde žilo v té době hodně Romů, vnímala jsem kolem sebe nepřátelský postoj lidí k této etnické skupině. Mnoho lidí může vnímat Romy negativně, ať už z toho důvodu, že jsou pro někoho příliš hluční a neukáznění, nebo nezodpovědní. Domnívám se, že ale u těchto lidí, kteří vnímají Romy záporně, není přílišná snaha tuto etnickou skupinu poznat a alespoň trochu jí porozumět. Pak by možná svůj názor tito lidé změnili nebo by alespoň lépe pochopili, proč jsou Romové takoví, jací jsou. Chtěla jsem se i proto zaměřit na tuto cílovou skupinu, abych poukázala na to, že je potřeba porozumění a i vzájemný respekt. Všichni nejsou stejní, každý z nás je originál a je důležité spolu vzájemně umět vycházet. Město Broumov je mi blízké a Romové zde žijí ve vysokém zastoupení, takže i proto jsem se rozhodla, že výzkum udělám právě v tomto městě.

Práce je rozčleněna na teoretickou a praktickou část. V teoretické části práce jsem se zabývala vymezením stěžejních pojmů. První kapitolu jsem věnovala přímo Romům. Vymezila jsem, kdo je vlastně Rom, kdo se za Roma považuje a zda je toto pojmenování vůbec definovatelné. Zaměřila jsem se také na výchovu v romské rodině, protože jsem se domnívala, že by rodina mohla být jedním z faktorů, který ovlivňuje zásadním způsobem volný čas romských dětí. Důležitou kapitolou je také charakteristika této etnické skupiny, ve které jsem objasnila pojem romipen neboli romství. V další kapitole jsem popsala volný čas jako fenomén, který se týká každého z nás. Objasnila jsem terminologické vymezení, ale i funkce výchovy ve volném čase. Dále jsem se věnovala sociální exkluzi, tedy sociálnímu vyloučení, se kterým se někteří Romové mohou ve svých životech potýkat. V poslední kapitole jsem se zaměřila na město Broumov. Poukázala jsem především na společenské problémy, se kterými se město potýká řadu let. V návaznosti na kapitolu předchozí jsem také přiložila mapu s vyznačenými sociálně vyloučenými lokalitami přímo ve městě.

Praktická část je zaměřena na kvalitativní výzkum. Zkoumala jsem volný čas romských dětí v Broumově a následně jsem ho také popsala. Prostřednictvím rozhovorů a jejich následného kódování jsem tento hlavní jev dokázala analyzovat. Výsledky výzkumu jsem následně objasnila v diskuzi. V diskuzi jsem také porovnala svoje zjištěné výsledky

s výzkumy, které byly provedeny v jiných městech České republiky. Odkazovala jsem se také na literaturu, kterou jsem používala při zpracování teoretické části.

Na základě analýzy všech získaných dat se mi podařilo splnit zodpovězení výzkumných otázek, které jsem si na začátku práce stanovila. Cílem bakalářské práce bylo „Analyzovat volný čas romských dětí v Broumově“. Cíl bakalářské práce byl splněn.

Závěrem bych ráda ještě poukázala na alarmující zjištění, které by město Broumov mělo brát v úvahu, a to velmi snadná dostupnost nejen tabákových výrobků, ale také marihuany. S takovými látkami by se děti neměly setkávat, a už vůbec ne ve věku pod 15 let, jak bylo zjištěno v tomto výzkumu.

Seznam literatury a použitých zdrojů

Agentura pro sociální začleňování, 2018. *Plán vzdálené dílčí podpory v oblasti podpory sociálního začleňování. Město Broumov 2019 – 2021* [online]. Dostupné z: https://www.socialni-zaclenovani.cz/wp-content/uploads/Broumov_VDP_ZOR7.pdf

Agentura pro sociální začleňování, 2018. *Vstupní analýza vzdálené dílčí podpory ve městě Broumov. Závěrečná zpráva z výzkumného screeningu v Broumově* [online]. Dostupné z: https://www.socialni-zaclenovani.cz/wp-content/uploads/Vstupn%C3%AD-anal%C3%BDza-Broumov-vzd%C3%A1len%C3%A1-d%C3%ADl%C4%8D%C3%AD-podpora.pdf

ALINČOVÁ, Milena, a kol., 2002. *Romové* [online]. 2002. Dostupné z: https://old.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b02romove.pdf

ALINČOVÁ, Milena, a kol., 2002. *Původ názvů Rom – Cikán* [online]. 2002. Dostupné z: https://old.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b02romove/17.pdf

BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-180-8.

BALVÍN, Jaroslav, a kol. *Identita ve vztahu k národnostním menšinám.* Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin, 2006. ISBN 80-903727-0-8.

Broumov 2028, 2021. *Kulturní koncepce města Broumov 2022-2023* [online]. Broumov 2028 [cit. 9. 4. 2023]. Dostupné z: https://www.broumov2028.cz/downloadfile-356.

Centrum sociálních služeb Naděje Broumov, nedatováno. *Centrum pro rodinu* [online]. Centrum sociálních služeb Naděje Broumov [cit. 23. 1. 2023]. Dostupné z: https://www.nadejebroumov.cz/.

Český statistický úřad, 2022. *Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2022* [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/165603907/1300722203.pdf/de05fcca-74d5-40b6-bfa0-6a9825cfe369?version=1.1.

DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0524-5.

Dům dětí a mládeže Ulita Broumov, nedatováno. *Nabídka zájmového vzdělávání a dalších aktivit* [online]. Dům dětí a mládeže Ulita Broumov [cit. 21. 1. 2023]. Dostupné z: https://ulita.org/wp-content/uploads/2022/09/Nabidka-krouzku-2022-2023-web.pdf

Evropský sociální fond v ČR, 2020. *Analytická zpráva k projektu „Podpora prevence kriminality a patologického chování ve městě Broumov“ 2020* [online]. Dostupné z: https://broumov-mesto.cz/assets/File.ashx?id_org=1276&id_dokumenty=25453

FUJDA, Milan, KLOCOVÁ, Eva, KUNDT, Radek. *Identity v konfrontaci: Multikulturní výchova pro učitele/učitelky SŠ a ZŠ.* Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5558-2.

GAC spol. s.r . o., 2009. *Dlouhodobý monitoring situace romských lokalit – české lokality. Broumov* [online]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Broumov.pdf

GAC spol. s.r . o., nedatováno. *Vybrané pojmy* [online]. GAC spol. s. r. o. [cit. 7. 3. 2023]. Dostupné z: https://www.esfcr.cz/mapa/pojmy.html

HAMŘÍK, Zdeněk. *Volný čas dětí a mládeže: zábava, odpočinek a příležitost pro rozvoj.* 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2022. ISBN 978-80-244-6182-3.

HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času.* 2. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2011. ISBN 978-80-262-0030-7.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: Základy metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů* [online]. 2002. B. m.: Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s. Dostupné z: https://old.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/d01kapitoly.pdf

JAKOUBEK, Marek, BUDILOVÁ, Lenka. *Romové a cikáni – známí a neznámí. Interdisciplinární pohled.* Praha: LEDA spol. s. r. o., 2008. ISBN 978-80-7335-119-9.

JAKOUBEK, Marek, HIRT, Tomáš. *Romové: kulturologické etudy (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace).* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2004. ISBN 80-86473-83-X.

KALEJA, Martin. *Determinanty edukace sociálně vyloučených žáků z pohledu speciální pedagogiky.* Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7464-544-0.

KALEJA, Martin a kol. Romové – otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7464-175-6.

KALEJA, Martin. Romové a škola versus rodiče a žáci. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2011. ISBN 978-80-7368-943-8.

KAPLÁNEK, Michal, a kol. *Volný čas a jeho význam ve výchově.* Praha: Portál, s. r. o., 2017. ISBN 978-80-262-1250-8.

KNOTOVÁ, Dana. *Pedagogické dimenze volného času.* Brno: Paido, 2011. ISBN 978-80-7315-223-9.

LIDOVÁ, Dana, URBAN, David, 2015. *Pojetí nevěry u ženy a muže v romské rodině* [online]. Dostupné z: https://docplayer.cz/19739127-Pojeti-nevery-u-zeny-a-muze-v-romske-rodine-lenka-lidova-david-urban-mgr-lenka-lidova-doc-phdr-david-urban-phd.html

Mají na to: Jak podpořit sociálně znevýhodněné děti na ZŠ. *Romský etnolekt češtiny – jak překonávat jazykovou bariéru dítěte* [online]. Mají na to [cit. 4. 3. 2023]. Dostupné z: http://majinato.cz/11-napravovani-chyb-romskeho-etnolektu-a-rozvijeni-slovni-zasoby.php.

Město Broumov, 2021. *Kronika města Broumova* [online]. Dostupné z: https://www.broumov.net/assets/File.ashx?id_org=1276&id_dokumenty=29133.

Město Broumov, 2012. *Statistické údaje* [online]. Dostupné z: https://www.broumov.net/statisticke%2Dudaje/d-5409/p1=6090.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže*. Praha: ČIHÁK TISK, 2002.

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes.* 5. dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0497-4.

NĚMEC, Jiří, a kol. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium.* Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3.

NĚMEC, Zbyněk. *‚Zvedněte ruce, kdo půjde do míst, kde necítí uznání‘: O segregaci romských žáků ve vzdělávání.* Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2020. ISBN 978-80-7603-219-4.

OLÁH, Vlado, 2014. *Romipen* [online]. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/clanek/r/ZA/18399/ROMIPEN.html.

ONplan lab, s.r.o., 2020. *ISUR Broumov: Integrovaná strategie urbanistického rozvoje centra města. Analytická část* [online]. Dostupné z: https://broumov-mesto.cz/assets/File.ashx?id_org=1276&id_dokumenty=24563.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník.* 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

RIAPS Trutnov, 2015. *Analýza drogové problematiky – Broumov* [online]. Dostupné z: https://www.kr-kralovehradecky.cz/assets/krajsky-urad/socialni-oblast/socialni-prevence/protidrogova-politika/Analyza-drogove-problematiky-BROUMOVSKOfinal.pdf

Romea.cz, 2012. *Výzkum: Romštinu dnes ovládá "pouhá" 1/3 romských dětí* [online]. Romea.cz [cit. 7. 3. 2023]. Dostupné z: https://romea.cz/cz/domaci/vyzkum-romstinu-dnes-ovlada-pouha-1-3-romskych-deti

VELKOVÁ, Věra, 2014. *Volný čas romských dětí v Táboře*. Praha. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Daniela Vodáčková.

Vláda České republiky, 2022. *Romská národnostní menšina* [online]. Vláda České republiky [cit. 25. 11. 2022]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/mensiny/romska-narodnostni-mensina-16149/

STRAUSS, Anselm, CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce a Nakladatelství Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X.

ŠKODÁKOVÁ, Lucie, 2022. *Volný čas romských dětí*. Olomouc. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Miluše Hutyrová, Ph.D.

TITKOVÁ, Jarmila, 2013. *Organizovaný voľný čas rómskych detí. Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe* [online]. Prešov: Metodicko-pedagogické centrum [cit. 7. 3. 2023]. Dostupné z: https://mpc-

edu.sk/sites/default/files/projekty/vystup/6_ops_titkova_jarmila_-_organizovany_volny_cas_romskych_deti.pdf

VÁŽANSKÝ, Mojmír. *Základy pedagogiky volného času*. 2. dopl. vyd. Brno: Print-Typia, spol. s. r. o., 2001. ISBN 80-86384-00-4.

VACULÍK, Pavel, 2018. *Specifika romských dětí* [online]. Dostupné z: https://pestounskapecevkk.cz/images/Dokumenty/Specifika-romskch-dt-1.pdf

Začít spolu z. s., nedatováno. *Sociálně aktivizační služby* [online]. Začít spolu z. s. [cit. 23. 1. 2023]. Dostupné z: https://www.zacit-spolu.cz/

Základní umělecká škola Broumov, nedatováno. *Obory*[online]. Základní umělecká škola Broumov [cit. 21. 1. 2023]. Dostupné z: https://www.zusbroumov.cz/cs/obory

ZELINOVÁ, Milota. *Voľný čas efektívne a tvorivo. Teória a prax výchovy mimo vyučovania.* Bratislava: Iura edition, spol. s. r. o., 2012. ISBN 978-80-8078-479-9.

Přílohy

Příloha č 1: Rozhovor č. 11

Respondent 11 – dívka, 14 let, vyrůstá v rodině

(Úvodní seznámení, představení výzkumu, objasnění záměru, ústní souhlas s dobrovolnou účastí na rozhovoru a s nahráváním, informování o zachování anonymity.)

Co děláš ve svém volném čase, když přijdeš ze školy?

R11: Když přijdu ze školy, tak si nejdřív uklidim pokojíček a když má máma hotový jídlo, tak se najim. Pak jdu na mobil vždycky a jsem na Tiktoku nebo si píšu s holkama. Pak si třeba napíšem, že se sejdem a jdem ven, a buď už tam holky jsou, nebo na ně čekám. Na ten tiktok, tak nahrávám třeba videa jendou týdně nebo tak, když se mi chce.

Kde se nejčastěji scházíte v Broumově?

R11: Nejvíc asi na nádraží se scházíme. Nějak se jako jen tak procházíme po Broumovu. Jo a ještě je tady takovej lesík opuštěnej, tak tam chodíme, že tam máme klid.

Co děláte, když jste venku s holkama?

R11: Tak povídáme si, drbem a tak. Občas si dáme i flašku.

Vyzkoušela si někdy cigarety, alkohol, nebo jinou návykovou látku?

R11: Jo, tak jako rodiče a všichni to vědí, že kouřím. Kouří i všechny kámošky, co s nima chodim ven, kromě jedný teda. A co se týká alkoholu, tak to jako si dáváme s holkama no, jak jsem říkala.

Jiné návykové látky?

R11: Jako trávu vůbec. My nehulíme ani jedna. Já mám slabý srdce, takže prostě kvůli tomu, se bojim. Kamarádka hulila a pak skončila v nemocnici, takže už nehulí.

Jak často venku takhle pijete alkohol?

R11: Občas si dáme i celou flašku no. Jako ne že bysme pili nějak často, ale většinou když má někdo narozeniny nebo tak. Nebo třeba když chcem něco oslavit, tak si jako dáme víno nebo něco tvrdšího, rum a tak.

Je to tedy nějak pravidelné?

R11: Já nevim, tak jako třeba jednou za měsíc si dáme takhle něco nebo tak nějak.

Máš nějaké sourozence?

R11: Jo, mám pět sourozenců. Všechny jsou starší. Bydlí s náma doma v baráku ještě mladší neteř, ta má jeden rok.

Staráš se někdy o mladší neteř?

R11: Občas pomůžu tetě s hlídáním ale ne nijak často.

Jezdíš někdy mimo Broumov?

R11: Jo, já mám kamarádku v Náchodě, tak třeba přijede ona, a nebo za ní jedu já.

Je ještě něco, co děláš ve svém volném čase, a nezmínila si to?

R11: Taky trávim hodně času s přítelem, mu je 17 a jsem s nim, ale když je pryč, tak jsem s kámoškama. A on jako nekouří a pije jenom když je nějaká oslava nebo tak.

Chodíš na nějaké kroužky nebo volnočasové aktivity?

R11: No teď už ne. Chodila jsem dřív, asi dva roky, na balet. To jsem chodila do tý Ulity, ale už mě to pak nebavilo. Pak jsem chodila ještě na hiphop taky do Ulity, tam jsem byla asi tři měsíce, ale poprala jsem se tam s jednou holkou, takže od tý doby tam nechodim, protože mě jakoby vyhodili.

Zakázali ti to?

R11: Jako oni mi řekli, že až se vzpamatuju, po tý rvačce, tak že mám přijít, ale jako nevyhodili mě, já už prostě nepřišla. No ale nevrátila jsem se, protože je tam pořád ta holka se kterou jsem se porvala, takže jsem tam už nechtěla chodit.

Kdyby tam nebyla, pokračovala bys?

R11: Jako kdyby už tam ta holka, se kterou jsem se porvala, nechodila, tak v tom Hiphopu pokračuju, protože mě to jako bavilo, bylo to super.

Chodíš ve škole na nějaké kroužky?

R11: Ve škole žádný kroužky nemám, jako jsou tady, ale jsou spíš pro menší.

Co děláš o víkendech?

R11: O víkendech jdu třeba k dědovi, k tetě a chodim hodně ven. Celkově nejsem moc doma, ale jsem spíš venku. Ale jako ty víkendy jsem i s rodinou jako s babi, dědou, sestřenkama a tak.

Zajímají se rodiče o to, kde trávíš volný čas?

R11: Jako naši se zajímaj, a když jsem pryč, tak mi každý tak dvě hodiny volaj nebo píšou. Ptaj se, kde sem a co dělám. Jako je pro ně důležitý vědět třeba, že jedu do Náchoda a musej vědět, kde sem. A někdy táta pro mě třeba i přijede nebo tak.

Trávíš volný čas s rodiči?

R11: S mámou a s tátou nikam nechodím, protože táta pracuje a máma se stará o ségru, která je těhotná. Takže s rodičema moc čas netrávim.

Je pro tebe důležitý, co děláš ve volném čase?

R11: Jako je pro mě důležitý, abych se tak jako nenudila. Takže když se nudim, tak napíšu holkám, že se sejdeme a jestli půjdou ven. Občas si třeba vezmu něčí miminko a jdu se s nim projít ven nebo tak i s holkama.

Jak vnímáš to, jakým způsobem trávíš svůj volný čas?

R11: Jako jsem docela spokojená.

Chtěla by si něco změnit?

R11: No asi bych nic měnit nechtěla, jakože začala bych někam chodit, ale pak bych neměla čas na kamarádky, což by mě mrzelo. Pro mě jsou kamarádi nejdůležitější.

Máš nějaký vytyčený cíl, kterého by si chtěla v životě dosáhnout?

R11: Jsem taky hodně na Tiktoku, kde se natáčí videa a tak a já si z toho dokážu vydělat. Na tiktoku jsem hodně času, třeba dvě nebo tři hodiny denně. Takže mým cílem je bejt víc slavná na tom tiktoku. No ale já ty peníze z toho Tiktoku nepotřebuju, protože já si třeba vydělala 20 tisíc a jako já nevěděla vůbec, co s těma penězma dělat.

Jsou nějaké kroužky, které by si chtěla navštěvovat, ale z nějakého důvodu nemůžeš?

R11: No já dělám cikánský tance, lambádu a latinu, nebo jako teď už tam nechodím, protože to přestala teta vést. Mě to baví to tancování, ale tady v Broumově prostě to nechci dělat, protože je to něco jinýho a teta, co mě to dřív učila, tak bydlí v Kolíně.

Měla by si o nějaký takový kroužek zájem, kdyby byl tady v Broumově?

R11: Jako kdyby třeba tady v Broumově byl kroužek na tyhle jako cikánský tance, latinu a tak, tak to bych začala určitě chodit. A myslim si, že by tam semnou začala chodit i ta kamarádka.

Napadá tě ještě něco, co by si mi chtěla říci?

R11: Ne už asi ne ani.

(Poděkování za účast na rozhovoru, rozloučení.)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Denisa Dostálová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Jitka Plischke, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Volný čas romských dětí v Broumově
Název v angličtině:	Free time of Roma children in Broumov
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá volným časem romských dětí ve městě Broumov. V úvodu je vymezený cíl práce. V teoretické části jsou definovány stěžejní pojmy: Rom, volný čas a sociální exkluze. Dále je charakterizováno město Broumov. Praktická část je orientována na kvalitativní výzkum a jsou zde analyzována data získaná prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů. Následuje diskuze, kde jsou shrnuty výsledky výzkumu a porovnány v širším kontextu. V závěru je shrnutí celé práce.
Klíčová slova:	Rom, romipen, volný čas, výchova, sociální exkluze, Broumov, společenské problémy, neorganizovaný volný čas
Anotace v angličtině:	This bachelor thesis deals with free time of Roma children in the town of Broumov. The goal of this thesis is described in the introduction. The theoretical part defines key terms such as “Rom“, “free time“ and “social exclusion“. This part also contains a characterization of the town of Broumov. The practical part focuses on qualitative research, and analyses data obtained through semi-structed interviews. This is followed by a discussion section, where the research results are summarized and compared in broader context. The conclusion provides a summary of the entire thesis.
Klíčová slova v angličtině:	Rom, romipen, free time, education, social exclusion, the town Broumov, social problems, unorganised free time
Přílohy vázané v práci:	Ukázka rozhovoru č. 11

Rozsah práce:	67
Jazyk práce:	Český